

KULTÚRA

ROČNÍK XIII. – č. 15

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

15. SEPTEMBRA 2010

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00€

Udatný za zlé to nemaj nám, kráľu Slovákov,
že pre krivé zdání toľkou sme ťa zneuctili hanbou...

Ján Hollý: Svatopluk

Ján Kulich: Svätopluk. Socha na Čestnom nádvorí Bratislavského hradu a veniec položený k pamätníku ku Dňu ústavy 1. 9. 2010 redakciou Kultúra. Snímky: Teodor Križka

Už ani nemám síl reagovať na toľko hlúposti, zákerosti, lokajstva, pseudomodernosti a neviem čoho ešte všetkého, čo sa tu za posledné desaťročie, osobitne v ostatných týždňoch, vyvalilo ako črevá z rozpáraného zvieratá. Tzv. slušní ľudia, hlásajúci toleranciu a porozumenie, dovoľávajúci sa ochrany práv menšín, kladúci vence k pseudohistorickým sochám uhorských kráľov, na každom kroku demonštrujú pohrdanie slovenskými dejinami i slovenskou štátnosťou. Veď ako inak chápať, že sa ani jeden z vládnucich predstaviteľov neunúval uctiť si štátny sviatok Deň ústavy? Zrejme išli príkladom firmám, ktoré v historickom centre hlavného mesta v deň štátneho sviatku veselo rachotili zbijačkami!

Kuriozita, politický hazard, arogancia hodná historických analóg. Videl som na vlastné oči, ako nad týmto javom krútili hlavou dokonca nemeckí turisti.

Dva svety

TEODOR KRIŽKA

Ale čo už očakávať od vlády, ktorej predsedníčka vyhlási, že Slovenská republika nevznikla z vôle väčšiny, ale nakoniec ju tá väčšina prijala ako dar? Ďakujem pekne, ak sa republika stáva „darom“ iba v okamihu, keď sa dajaká náhodná pani stane predsedníčkou vlády intrigami strán, ktoré sa osve nikdy nedopracujú k moci legitimizovanej väčšinou národa!

Môže byť toto požehnanie?

Zaiste nie.

A čo už povedať na fakt, že predseda NR SR, ďalší náhodný človečik na zodpovednom poste, zvolený tesnou väčšinou, pravdepodobne vďaka hlasom jednej z opozičných strán, podaroval Slovensku (odpornú) „odbornú“ komisiu, ktorá má posúdiť sochu Svätopluka na Čestnom nádvorí Bratislavského hradu. Aký cynizmus! Veď čo už len môže posúdiť komisia zostavená zo samých apriorných odporcov sochy a jej autora?

Ak som sa už zmienil o soche Svätopluka, musím podotknúť, že to nie je prvý prípad útoku proti umeleckému dielu Jána Kulicha. Prvý sa stal už roku 2000, keď intrigami osôb z okruhu dnešného útoku dochádzalo k arogantným vyhrážkam voči kardinálovi J. Ch. Korcovi, aby na vlastné náklady odstránil z nádvorja biskupského paláca na Nitrianskom hrade Korpus na devianskom kríži od Jána Kulicha ako dar k miléniu „od tých, ktorí nezabudli“. Nestalo sa tak len vďaka statočnosti otca kardinála, ochotného brániť toto skvostné umelecké dielo vlastným telom!

Tie isté skupinky „slušných“ ľudí nabrali dych s príchodom novej vládnej garnitúry a opäť skúšajú, kam až môžu zájsť. Ako-tak si už zvykli sedávať pod cyrilo-metodským dvojkrížom na trojvrší, pri ktorom si ešte donedávna odplúvali, aj keď možno radšej by tam videli partizánsky ohník na Kriváni, na ktorom by si Slovensko opekali ako živánsku, no Svätopluk ako kráľ Slovákov je pre nich ďalšou kosťou v hrdle. Najradšej by ho zastrčili voľakde za Konkatedrálu sv. Martina ako kedysi nádhernú sochu veľikána slovenskej literatúry Jána Hollého, mimochodom autora eposu Svätopluk, ktorá tam už pridlho čaká na úctu a miesto hodné jeho zásluh pred národom.

Kedysi prezident Michal Kováč, azda s dobrým úmyslom volal po prekonaní delenia spoločnosti na dobrých a zlých Slovákov. Ako sa zdá, toto delenie sa však nestratilo a tak rýchlo ani nestratí. Lebo slušnosť a dobro si jedna strana predstavuje ako potupenie histórie a legitímnych práv štátotvorného národa.

Čo mne osobne na tom všetkom najviac prekáža? Azda to, že túto aroganciu umožňujú práve kresťanskí konzervatívci, ktorí už dávno vymenili úctu ku kresťanstvu, národu a tradíciám za ambície jednotlivcov, pre ktorých sú tieto hodnoty len výťahom k moci.

Ako sa potom čudovať, že sa v spoločnosti množí úzkosť a strata zmyslu života? Strelec v Devínskej Novej Vsi je zlým varovaním, kam až môže zájsť frustrácia z napätia a neriešených problémov, ak, pravda, za riešenie nepovažujeme intrigu, mediálnu lož a manipuláciu či iné formy národnej zrady.

www.kultura-fb.sk

Nadarmo budete stavať kostoly, dávať duchovné cvičenia, zakladať školy, všetka vaša práca a vaše úsilie vyjdú navnivoč, ak nebudete schopní vládnuť zbraňou spôsobilou na útok aj na obranu - vernou a rýdzou katolíckou tlačou... Priniesol by som akúkoľvek obeť, svoj prsteň, pektorál i sutanu by som vložil do zálohy, len aby som mohol podporiť katolícky časopis. sv. Pius X.

V polovici júla sa okolo Trenčína koná, už niekoľko rokov, veľký cirkus. Pohoda. Nie všetci sú však v pohode. Áno, sám jej veľký organizátor so svojimi pobočníkmi z papierovej úderky Bodka týždeň chrlil na svojich malomeštiackych čitateľov silné odkazy, kto je v pohode a kto si môže zahrať.

Sú to len floskuly. O žiadnych zábranách zo strany organizátorov nemôže byť reč. Na Pohode vždy účinkovali ľavicové kapely, umelci, organizácie a najmä obecenstvo, ktoré sa chodí natriasať a zabávať na postmoderné „bakchanálie“. Pravcovosť je len Kaščáková póza pred jeho kumpánmi, aby neprišiel o ich priazeň a pravidelný stĺpček. Prvoradý je masťný zisk, na ktorý sa mu však novodobá slovenská meštiacka vrstva rada a vďačne poskladá. Všetci oni sú tá slušnejšia časť národa a aby náhodou „v hanbe nezostali“ pred ostatnými, musia sa povinne zúčastniť. Strach pred verejnou mienkou, aby ich náhodou neobvinila zo zadubnosti a

zaostalosti („námatkovo“ - bigotný katolicizmus, ficosvoličstvo, rusofilstvo, antisemitizmus, slotakia atď.), nútila aj tento rok zástupy nástrojných, mladých, dojícať, vetých starcov a starien psychodelicky prehopkať a minúť ťažko usporené rezervy, zatiaľ čo tá zadubenejšia časť Slovenska zachraňovala po povodniach, čo sa dalo, alebo v tichej nočnej adorácii bdela na Mariánskej hore v Levoči.

Najtrápnejšie na tom je, že túto akciu podporili mnohí katolíci. Pre nich nebolo podstatné to, že miesto na svoj stánok si na Pohode našli všetci - od vegánov, cez ochrancov psíkov až po spoločnosti podporujúce ne-

Pohoda

závislý Tibet. Organizácia Jany Tutkovej ukazujúca autentické aborčné zákroky je v Kaščákovskej nemilosti, preto musela opustiť festivalový priestor. Lepšej časti Slovenska by nechutné zábery mohli spôsobiť nevoľnosť a pre ich ratolesti menší šok. Naši katolíci to ignorovali, hlavne, že si dobre zatrsali. Veď prišla aj naša milá, tolerantná Ivetka a pán Kníže (Schwarzenberg), ktorých svorne sprevádzal Ján Krstiteľ (teraz už opäť Marian) Balázs. Veď čo, konečne už nemusí nosiť ten nepohodlný teplý habit s bielym štrankom okolo pása. Džínsový outfit mu sadne viac. Jednoducho, onakovejší Rudolf Dilong, jazdievajúci na motorke na zraz spisovateľov v tridsiatych rokoch minulého storočia, by bol oproti nemu nula.

A môže ešte niekto niečo namietat, keď nám organizátori na záver pripravili super ekumenickú bohoslužbu s hviezdovým obsadením? V hlavnej úlohe rabin, ten je naj-

hlavnejší. Keby nebol, už sme všetci fašisti. Sekundovali mu Daniel Pastirčák, súkromný kazateľ redakcie Bodka týždňa, plus pani Farárka, aby náhodou pani Fábry a Pietruchovej neoznačili bohoslužbu za falusoidnú a ako čerešnička na torte Anton Srholec, katolícky kňaz, ktorý má právoplatne od svojho biskupa zákaz slúžiť omše. Aha, zabudol som! Toto nebola omša, len bohoslužba. No chýbal už len budhistický mních a nejaký bosniacki derviš.

Zhrnuté a podčiarknuté, tridsaťtisíc ľudí sa v podstate iba nevinne zabavilo a nakrmilo tou pravou kultúrou. Pár ľudí tu v minulosti zomrelo, padol stan, veľa sa zranilo. Ale prosím vás, aké znamenia a výstražky?! To zas len tí neprajní moralisti. O rok sme tu predsa zas!

Škoda, že sa toho nedožil majster Hieronymus Bosh, mal by dobré námety na svoje obrazy inferna.

JURAJ SIROTNÝ
Prevzaté z

<http://dielnasj.blogspot.com/>

Kresba: Andrej Mišanek

Myšlienky o Blízkom východe Edwarda W. Saida (1935-2003) arabsko-amerického intelektuála, profesora angličtiny a porovnávačkej literatúry na Columbia univerzite v New Yorku, vyjadrujú, podľa neho, jedno jediné riešenie palestínskej otázky. Podľa tohto autora jeho ľud, Palestínci, sa nachádza aj vo svete arabskom v prakticky neriešiteľnej situácii a ďalej píše: „My sme jasne anticolonialisti a antirasisti v našom boji, ale skutočnosťou je, že naši protivníci sú najväčšie obeť rasizmu v histórii...“

Tieto výnimočné slová o zdánlivo neriešiteľnom konflikte medzi jeho krajanmi a židovským ľudom figurujú v jeho článku Otázka Palestíny, publikovanom v angličtine roku 1979 a znovu vydanom roku 1992 vo francúzštine. Bol to jeho sen o vytvorení jedného štátu, štátu Palestína na Blízkom východe, v ktorom by žili vo vzájomnom priateľstve a porozumení Palestínci a Židia. Bola to však len utópia.

Skutočnosť bola od samého začiatku úplne iná. Samotný fakt, že rozhodnutie OSN o vytvorení dvoch štátov Izraela a Palestíny, predchádzajúci kolonisti tejto oblasti - Angličania nerespektovali, ale pod silným tlakom a manipulovaním britských politikov ultranacionalistickým sionistickým hnutím vytvorili roku 1947 len štát Izrael, bol počiatkom nesmiernej tragédie. Na tento sionizmus reagoval ultranacionalistický arabizmus a vyvo-

Jedna Palestína?

lala vojnu medzi Arabmi a Izraelom. Od roku 1967, keď Izrael v tejto vojne porazil Arabov, sa postupne stal jedným z najväčších okupantov - kolonizátorom v novej, modernej forme. Od samotného počiatku svojho vzniku Izrael prinútil desiatky tisíc Palestíncov opustiť svoju pôdu. Odtedy žijú v táboroch v zahraničí. Na skonfiškovanej pôde štát Izrael začal budovať židovské usadlosti a pokračuje v tejto forme okupácie dodnes. Táto tragédia, ktorá neustále pokračuje, označuje aj stotočných humanistov a skutočných demokratov na oboch stranách. Na palestínskom území vybudoval Izrael „ochranný múr“, presne taký, akí kedysi vybudovali nemeckí komunisti v Berlíne, aby rozdelili krajinu na dve. Tento „demokratický“ Izrael je jedným z dvoch štátov v demokratickom svete, popri USA v Guantánamo, kde je povolené mučenie väzňov.

Izraelská armáda vo svojich agresivných proti Palestíncom doteraz pozabíjala tisíce civilov a detí. Útok izraelských vojakov na zahraničnú mierovú flotilu prinášajúcu materiál pre Palestíncov v okupovanej Gaze, na ktorej zastrelili niekoľko tureckých občanov napriek tomu, že sa lode nachádzali v medzinárodných vodách, bol povestným preliatím pohára. Skoro celá svetová pospolitnosť tento čin kriti-

zovala a odsúdila, vrátane USA. Ale tento čin odsúdili aj mnohí židovskí intelektuáli. Zdá sa, že udalosť zapríčinila aj jazyk občanov aj v samotnom štáte Izrael.

A tak v opozícii radikálnej moci vlády Netanyahu-Lieberman sa európski a izraelskí myslitelia popri odsúdení tejto nehumánnej akcie snažia nájsť a otvoriť novú cestu vzťahov a hovoria o znovuzrození tábora mieru. Veď také osobnosti ako filozof Bernard-Henri Lévy, ktorý odsúdil tento útok na tureckú flotilu, hovoria o potrebe prehlbenia svedomia Židov. Claude Lanzman, realizátor dokumentu Shoah, vyhlásil, že Izrael nanešťastie upadol do strašnej pasce a žiada francúzskych Židov, aby okamžite odsúdili štát Izrael. Pripájajú sa k nim mnohí ďalší.

Zdá sa, že štát Izrael stratil svoju tvár a krajina je čím ďalej, tým viac izolovaná.

Dnes už vieme, že utopistická myšlienka Edwarda Saida o jednej palestínsko-židovskej krajine nazwanej Palestína je definitívne neuskutočniteľná. No možno je tu ešte trochu nádej a je tu šanca (pod tlakom všetkých stotočných a múdrych ľudí celého sveta, aj sveta židovského, po odstránení všetkých nacionálnych fanatikov z vlády), že sa vytvorí aj slobodný, demokratický štát Palestíncov. Len si musíme uvedomiť, že je o päť minút dvanásť.

TIBOR KOVALIK, Québec

Po roku 1948 nastúpil tvrdý komunistický systém. Päťdesiate roky znamenali roky represíí, väznenia nevinných a popráv. Iný ako oficiálny názor sa netoleroval. Túžba po aspoň čiastočnom uvoľnení však v ľudoch pretrvávala, obzvlášť medzi vysokoškolskými. Príležitosť na prejavenie názoru sa vyskytla roku 1956. Bratislavskí vysokoškolskí najskôr na pôde internátov, ale potom aj na verejnosti prejavili svoje názory a požiadavky. Toto hnutie bolo označené ako „Študentské udalosti“.

Bol som ich aktívny účastník.

Odveta nenachala na seba dlho čakať a celé uda-

losti boli zlikvidované. Záverečný míting vo vtedajšom PKO bol už v rukách štátnej moci. Mnohí aktívni účastníci boli prísne potrestaní prerušením štúdiá alebo vylúčením. Všetko pronárodné sa vtedy považovalo za nežiaduce.

Na dávne udalosti a mnohé nepríjemné detaily spojené s nimi som si spomenul v týchto dňoch, keď sú médiá plné „kvalifikovaných“ názorov na sochu Svätopluka na Bratislavskom hrade s cieľom sochu za každú cenu odstrániť.

Takto komunisti odstraňovali sochy Štefánika a ďalších veľikánov. Celé roky sme mali možnosť nielen sledovať, ale aj cítiť činnosť normalizátorov. Dnešná situácia ukazuje, že boli dobrými učiteľmi a ich žiaci nás poučujú ešte aj dnes, čo je správne a pre národ dobré.

Ukazuje sa, že je pre kohosi problém, či Svätopluk bol niekedy za svojho života na mieste súčasného Bratislavského hradu. Ak tam vraj nebol, treba sochu odstrániť! Predseda NR SR dokonca kvôli tomu určil komisiu, ktorej členmi sú aj pracovníci Historického ústavu SAV.

Či stál Svätopluk počas svojho života na hradnom kopci, nie je podstatné. Podstatné je, že bol historicky dokázanou osobou! Zachovali sa o tom dôležité dokumenty. Či už bol Svätopluk kniežatom a potom kráľom, nie je dôležité. Skutočnosťou je, že bol mocným panovníkom našich predkov. Pápež predsa listy nepísal hociakom. Jemu áno! Svätopluk podstatne teritoriálne rozšíril svoju ríšu.

Žiaľ, jeho nasledovníci o všetko prišli. Vari toto chceme aj teraz, keď už máme zase konečne svoj štát?

V čase spomenutých študentských udalostí bolo Slovensko plné sôch V. I. Lenina a J. V. Stalina a stáli tu až do r. 1990. Ani jeden z nich v našich mestách vo svojom živote nebol. Nikto z pracovníkov Historického ústavu SAV proti tomu neprotestoval a niektorí z vtedajších pracovníkov sú v ňom zamestnaní doteraz. Ešte zarážajúcejšia je skutočnosť, že i dnes - a píše sa

rok 2010 - stojí v Bratislave socha popredného komunistického funkcionára a Gottwaldovho spolupracovníka Karla Šmidkeho. Nie som presvedčený, že Šmidke niekedy bol na mieste, kde jeho socha stojí. Som však presvedčený, že keď účastníkov Študentských udalostí trestali, bolo to v mene ideológie, ktorú vyznával a mocipánov, ktorým počas svojho života slúžil.

Áký je názor Svätoplukových kritikov na túto skutočnosť?

Som presvedčený, že pýtať sa a kritizovať

v spomenutých päťdesiatych rokoch bolo oveľa nebezpečnejšie, ako sa pýtali a kriti-

zovali mnohí disidenti v rokoch osemdesiatych, keď komunistický režim bol už v agónii. Už v čase Študentských udalostí som položil okrem iného aj otázku výhodnosti Spojených štátov európskych. To bol tiež môj priestupok a protisocialistický čin. Posudzovali ho ako pokus o rozvrat socialistickej sústavy. Dnes v spojenej Európe žijeme. Žijeme v demokratickej spoločnosti, a preto sa pýtam kompetentných:

- Kedy prehodnotíte opodstatnenosť sochy K. Šmidkeho a kedy zabezpečíte jej odstránenie?
- Kedy prehodnotíte, na ktorých miestach v deňdinách južného Slovenska bol bájnny vták turul a tam, kde preukázateľne nebol, navrhnete a zabezpečíte odstránenie jeho sôch?
- Kedy národu predložíte dôkazy, že uhorský kráľ Štefan, predtým Vajk, preukázateľne v Komárne bol a ak také dokumenty nejestvujú, kedy navrhnete a zabezpečíte odstránenie tejto sochy z Komárna?

Je mi sympatické, že súčasná vláda hľadá všetky možnosti na ušetrenie prostriedkov, aby bolo z čoho financovať, čo je skutočne potrebné. Osobitne to vítam ako platca daní a určite aj všetci ostatní, ktorí dane platia a nie je im jedno, na čo sa ich peniaze použijú. Keďže som si dovolil navrhnúť a žiadať aj v nebezpečných päťdesiatych rokoch, tak navrhujem aj teraz, ako ušetriť veľa prostriedkov. Slovenská akadémia vied má organizačnú štruktúru, ktorú schválila ešte ÚV KSS a ÚV KSČ. Tú treba prehodnotiť a zrušiť ústavu, ktorých náplň sa dá realizovať aj na zodpovedajúcich fakultách našich početných univerzít a vysokých škôl. Takými ústavami podľa môjho názoru sú Historický ústav SAV, Ústav štátu a práva SAV a mnohé ďalšie.

Pre mňa je vzorom francúzska Akadémia, ktorej členmi môžu byť len vedci, ktorí už niečo na svojich pracoviskách dokázali, alebo tiež organizácia vedy a výskumu na univerzitách v USA.

Kedy ich konečne budeme nasledovať?

RNRD. JOZEF KOLLÁR, Dr. h. c.

List ministromi vnútra SR

Opäť jednoduché riešenia - obuškami

Je ľahké dať podnet polícii a zmlátiť ľudí, ktorých dopredu až príliš angažované médiá označia hanlivými prívlastkami. Vy máte spokojné svedomie a ilúziu, že ste na chvíľu vyriešili problém. To si mysleli aj komunisti, a mysleli si to veľmi dlho. Najprv zatvárali, mučili i vraždili, potom diskriminovali. Dnes opakujú ich prostriedky ľudia, ktorí sa pasujú za pravých demokratov. Ale komunistom bolo ľahko uplatňovať svoju vyvolenú pokrokovosť v totalitnom štáte. V demokratickom štátom zriadení sa nedá vylúčiť polovica obyvateľstva zo spoločenskej diskusie a zastrašovať ju formou bitky, hoci aj vo forme bitky jej kričiacej, zdánlivo limitovanej skupiny mladých ľudí.

Demokracia je o umení rovnováhy, nie o dominancii. Lebo čo založíte bitkou? Demokraciu určite nie. Možno tak narastajúce napätie, frustráciu z nesúlady spoločenských predstáv o režime a jeho predstaviteľoch s predstavami o demokracii.

Zároveň slovenskej polície a jej ťažkoodencov pred Bratislavským hradom 7. augusta 2010 je prvé vysvedčenie o skutočných zámeroch ministra vnútra Daniela Lipsča a novej vlády ako celku. Ide o dôkaz, že demokraciu stotožňujú len s diskusiou vo vlastných radoch, podobne ako totalitárni boľševici. Ukazuje sa, že boľševizmus nie je iba červená, no aj modrá úchyľka.

Riadne ohlásená Národná púť k soche kráľa Svätopluka nepredstavovala nijaké bezpečnostné riziko. Naopak, riziko predstavovali radikálne skupinky, ktoré smeli protestovať proti soche pod ochranou polície.

Demokracia neznamená vedomú podporu jednej a vedome potláčanie druhej názorovej skupiny!

V Druhej hlave Ústavy SR v článku 16 (1) sa píše: „Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť len v prípadoch ustanovených zákonom. (2) Nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu. Ďalej v článku 27 (1) Sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania sa zaručujú, ďalej v článku 27 (1) Právo slobodne sa zhromažďovať sa zaručuje; 29 (1) Právo slobodne sa združovať sa zaručuje.“

Prečo nik nepredvolal ani nepotrestal výtržníkov zo skupinky UM Roberta Mihályho za výtržníctvo, ktorého obsahom je zjavné hanobenie historickej a kultúrnej pamiatky - sochy Svätopluka...?

Ako občan i ako spisovateľ protestujem proti zásahu polície voči riadne ohlásenému pochodu občanov pod názvom Národná púť k soche kráľa Svätopluka 7. augusta 2010 pred Bratislavským hradom.

TEODOR KRÍŽKA
básnik, šéfredaktor časopisu Kultúra

Svätopluk - symbol štátnosti

Vyhlásenie občanov a osobností

Slováci si na dejinách vyzdorovali vlastný slobodný a demokratický štát (1993), preto majú ako jeho seabvedomí občania právo slobodne myslieť aj konať. Pri rôznych príležitostiach, keď vidno, ako sa štátna idea novej republiky upevňuje, vynárajú sa opakovane skupinky jej odporcov, aby pod rôznymi zámienkami spochybňovali jej tradície a symboly. Doživotní čechoslovakisti a tzv. občianski aktivisti, ktorých nikto z občanov SR nepoveril ich zastupovaním, systematicky narúšajú občianske spolužitie: a tým aj duchovnú i územnú integritu Slovenskej republiky. V protislovenských, ba neváhame vysloviť, že aj v protištátnych aktivitách, zohráva prím práve hlavné mesto Slovenskej republiky Bratislava, hoci sa vydáva za mesto tolerancie a dobrého spolunažívania. Interpelujeme novozvoleného predsedu Národnej rady SR Richarda Sulíka, aby prestal uprednostňovať jednostrannosť a správval sa ako štátnik, teda reprezentant celého Slovenska - štátotvorného národa i menšín. Preferovanie jednostrannosti už vytvorilo mediálnu totalitu, v ktorej niet priestoru pre slobodnú výmenu názorov. To je začiatok konca občianskej spoločnosti!

Rešpektujeme výsledky posledných volieb. Ale s plnou zodpovednosťou vyhlasujeme, že ak bude pokračovať honba na čarodejnice, ktorá metódami pripomína najhoršie

znaky politickej atmosféry z 50-tych rokov 20. storočia, sme pripravení využiť všetky práva občanov Slovenskej republiky. Vtedy mlyn procesov proti tzv. buržoáznym nacionalistom zomlel aj tých, ktorí jeho kolesá rozkrúcali! Dôrazne varujeme dobrodruhov, ktorí si vzali do hlavy za cieľ pokúsiť sa o odstránenie Jazdeckej sochy kráľa Svätopluka z čestného nádvorja Bratislavského hradu, kde ju 6. júna 2010 odhalili traja najvyšší slovenskí ústavní predstavitelia, aby sa vrátili z kratšej cesty! NEDOVOLÍME TO! Sme pripravení využiť všetky dostupné formy protestov až po hladovku a prejavy občianskej neposlušnosti, ako nám to umožňuje Ústava SR v Hlave II. v článku 32. Cit: „Občania majú právo postaviť sa na odpor proti každému, kto by odstraňoval demokratický poriadok základných ľudských práv a slobôd uvedených v tejto ústave, ak činnosť ústavných orgánov a účinné použitie zákonných prostriedkov sú znemožnené.“ Na získanie bronzu na sochu sa vytvorilo Občianske združenie Svätopluk: do zbierky prispeli tisíce obyčajných ľudí vlastnými tvrdo zarobenými peniazmi, preto zbierka, predstavuje aj symbolizuje ľudové referendum za jej zotrvanie na mieste, kde ju odhalili. Vyzývame predsedu NRSR, aby nezľahčoval skutok mladých výtržníkov z noci 20. 7. 2010 voči Jazdeckej soche kráľa Sväto-

pluka, lebo je to majetok občanov SR, ale aby ako ústavný činiteľ ihneď konal, teda podal trestné oznámenie na neznámeho páchatel'a za hanobenie kultúrnej pamiatky.

Pseudoargumenty o tom, aby sa zriaďovala účelovo zostavená komisia, vyvolávajú pochybnosti, že ide o politickú objednávku. Na jej čele má stáť historička Marina Zavacká. Vyštudovala na Stredoeurópskej univerzite v Budapešti, „venuje sa dejinám propagandy a širšieho kontextu budovania režimových lojalít“ v 20. storočí. Preto možno poľahky spochybniť jej odbornú spôsobilosť posudzovať slovenský stredovek z 9. storočia. Vyzývame predsedu parlamentu Richarda Sulíka, aby rešpektoval vôľu slovenského národa slobodne budovať štátotvornú svätoplukovskú tradíciu. Aby skutkami potvrdil vlastné vyhlásenie, že „čo sa týka samotnej sochy, bude lepšie konať nie zbrklo, ale citlivo.“ Oceňujeme, že sa postavil za dokončenie rekonštrukcie Bratislavského hradu. Ísť proti vlastnému národu a urážať jeho vlastenecké city, dotýkať sa symbolu štátnosti, ktorou sa socha Svätopluka pri 1130. výročí jeho korunovácie stala, je najhoršie zvolená cesta! Jazdeckú sochu kráľa Svätopluka Ján Chryzostom kardinál Korec vyprevadil slovami, aby sa stala požehnaním pre naše Slovensko. Veríme, že zvíťazí rozum nad zorganizovanou hystériou!

Pod vyhlásenie občanov a slovenských osobností Svätopluk symbol štátnosti sa doteraz podpísali:

Prof. Matúš Kučera, DrSc., historik, diplomat; Drahošlav Machala, reportér a spisovateľ; Ing. Július Binder, vodohospodár; PhDr. Ladislav Deák, DrSc., historik; Ján Majerník, básnik, spisovateľ, prekladateľ; PhDr. Titus Kolník, DrSc., archeológ; Milan Vároš, spisovateľ; Ing. Marián Tkáč, ekonóm a spisovateľ; Roman Michelko, vydavateľ, politológ; prof. Ján Kačala, jazykovedec; prof. Abel Kráľ, jazykovedec, publicista; Ján Smolec, exposlanec NR SR, reportér; Ján Čomaj, spisovateľ; Eva Kristínová, herečka a recitátorka; Teodor Križka, básnik, šéfredaktor Kultúry; Dr. Jur. Chovan-Rehák, CSc., Zaslúžilý pracovník kultúry; Eva Zelenayová, exposlančka NR SR, publicistka; PhDr. Milan Polák, divadelný kritik; Ing. Marián Tkáč, spisovateľ, publicista; Ľudovít Štefko, publicista; Onrej Zimka maliar; Dr. Cyril A. Hromník, afrikanista, Kapské Mesto, JAR; Prof. Eduard Gombala, básnik, literárny vedec, emeritný profesor Katolíckej univerzity; PhDr. Michal Eliáš, CSc., historik a literárny historik; Viliam Jablonický, publicista, historik kultúry; Cyril Azor, kameraman; Ing. arch. Peter Peressényi, architekt; PhDr. Martin Lacko, historik; PhDr. Pavol Holeštiak, spisovateľ; Ing. Ladislav Lysák, DrSc., ekonóm; RNDr. Valentin Švidroň, vysokoškolský pedagóg; Ing. Daniel Krajčec st., elektroinžinier; JUDr. Milan Janičina, exposlanec NR SR, advokát; JUDr. Fedor Lajda, advokát; PhDr. Ján Jankovič, literárny historik, prekladateľ; Rudolf Zelenay, historik a diplomat; Kamil Haťapka, exposlanec NR SR, športový tréner; Prof. Igor Kišš, emeritný profesor Ev. bohosloveckej fakulty UK; Ing. Roman Hofbauer, exposlanec NR SR a spisovateľ; doc. Jozef Darmo, vysokoškolský pedagóg; MUDr. Ferdinand Klinda, koncertný majster, vysokoškolský pedagóg; PhDr. Ľubica Klindová, psychologička; Mgr. Branislav Korčok, historik; Milan Blaha, spisovateľ, publicista; generál Emil Vestenický, exposlanec NR SR; Stanislav Májek, architekt; Alicia Májeková, pedagogička; Milan Sabol, architekt, Kapské mesto, JAR; Peter Čechovský, prekladateľ; Doc. PhDr. Stanislav Hvozdič, vysokoškolský pedagóg; Gregor Papuček, básnik a publicista, MR; PhDr. Terézia Ursínyová, muzikologička; Prof. Emília Hrabovec, historička; MUDr. Pavol Lovecký, lekár; Prof. Milan Ďurica, SDB, historik; Igor Kšiňan, prekladateľ; Prof. PhDr. Jozef Hvišč, literárny vedec; Dušan Daučík, šéfredaktor Svensk Slovak Info Stockholm, Švédsko; Marina Mikuš, výskumný pracovník, Stockholm, Švédsko;

Popredná umelkyňa a mravná osobnosť Eva Kristínová recituje pri pomníku Svätopluka

Ing. Dušan Páleš, letecký manažér; Vladimír Tabačík, Montpellier, Francúzsko; Rudolf Sládkovič, prírodovec, Bavorské Alpy, Spolková republika Nemecko; Oľga Sládkovičová, knihovníčka, SRN; Doc. Ing. Imrich Horňanský, kartograf; Karol Fajnor, exposlanec NR, dopravný inžinier; Roman Vrba, Kanada; Mgr. Boris Brendza, básnik, šéfredaktor časopisu Dotyky; Doc. RNDr. Kamila Hároníková, vysokoškolská pedagogička; Ján Vrtieľka, stredoškolský učiteľ, Whyalla, Austrália; Emöke Sabolová, Kapské Mesto, JAR; Edith Manaková, Nailes, Francúzsko; Dipl. Ing. Jozef Šoltés, vysokoškolský pedagóg, Mnichov, SRN; prof. Pavol Treger, Jakšič, Chorvátsko; Pavol Barla, chemik, Göteborg, Švédsko; Ing. Michal Rašo, ekonóm; Eva Joštiak, Buenos Aires, Argentína; PhDr. Anna Magdolenová, historička; Ing. Valentin Magdolen, informatik; Mgr. Art.

Jozef Chudík, režisér; Jozef Rydlo, exposlanec NR SR, informatik; MUDr. Štefan Paulov, exposlanec Federálneho zhromaždenia, lekár; Štefan Balák, básnik; Prof. Ing. Viera Lenártová, PhD, vysokoškolská pedagogička; Doc. RNDr. Cyril Lenárt, CSc., vysokoškolský pedagóg; Cyril Králik, režisér; Elena Šubjagová, publicistka; Emil Semanco, publicista, I. vicestarosta Umeleckej besedy Slovenska; Ing. Miroslav Boldiš, obchodný riaditeľ; Doc. Ing. Zita Iždinská; Dr. Július Porubský; MUDr. Mária Porubská; JUDr. Ján Zvalo, právnik, Ontário, Kanada; Klára Zvalová, učiteľka, Ontário, Kanada; Jozef Zavorský, básnik; Ladislav Sandor s manželkou Ritou, Francúzsko; Lubomír Bzdušek, Handbanken Stockholm, Švédsko; Ludmila Brožíková, sekretárka, Karlove Vary, ČR; Elena Šebová, novinárka; Ladislav Nebus, elektrotechnik-projektant;

RNDr. Miloslav Dubec, teoretický fyzik; Viliam Oberhauser, exposlanec NR SR, národohospodár; Darina Verges, slavistka a historička; Milan Oravec, stavebný inžinier; Ing. Anton Rozbora, riaditeľ; Michal Hospodár, hovorca Košickej eparchie Gréckokatolíckej cirkvi a predseda Spolku sv. Cyrila a Metoda; Ing. Jozef Hlušek, elektrotechnik; RNDr. Daniela Sečkárová, klinická biochemička; Jozef Holomani, stavebný technik; Elena Holomaniová-Litecká, Švedová, stavebná technička; Miloš Sečkář, podnikateľ; Mgr. Marta Pribylinová, samostatná radkyňa; Mgr. Radoslav Maskal, predseda Klubu Mladých matičiarov; René Pavlík, technik; Ing. Helena Blehová, Nitra; PhDr. Beata Katrebová-Blehová, Bratislava; Margita Kániková, publicistka; Mgr. art. Margita Dzemjanová, koncertná organistka, pedagogička; Michal Obert, študent; Marián

Burík, sústružník; Kristián Javůrek, Trnovec nad Váhom; Ján Kšiňan, živnostník; Vlado Gregor, knihovník a publicista; JUDr. Jozef Štefanko, sudca; Angelika Janská, riaditeľka; Oto Berežný, hudobník; Jozef Havran, inžinier; Brigita Drábová, asistentka riaditeľa; Ing. Viliam Visacký, CSc., vedecký pracovník; Ing. Július Forsthofer, PhD, vedecký pracovník; Ing. Milan Škodný, podnikateľ; Ing. Adrián Pullmann, zamestnanec verejnej správy; Ing. Matej Berenčík, bankský inžinier; Ing. Jarmila Procházková, ekonómka; Ing. Boris Procházka, ekonóm-informatik; Ján Zelinka, študent; RNDr. Klára Lukášová, výskumníčka; Ludmila Oravcová, stavebná technička; Peter Vasiľ, živnostník; Mgr. Mária Drabovová, pedagogička Giraltovce; Jaroslav Sianta, technik; Ing. Božena Kopečná, potravinárska chemička; Gabriela Čechovičová, Cifer; Michal Zacharda, živnostník; Viera Kováčová, analytička programátorka; PaeDr. Peter Popelár, podnikateľ, učiteľ; Ing. Pavol Gáborik, technik; Ivan Schlosser, dôchodca; Miroslav Faktor, vysokoškolský pedagóg; PhDr. Pavel Mikula, Bratislava; Mgr. Miroslava Telúchová, etnografka; RNDr. Jozef Viskup, prírodovedec; Ján Jurga, živnostník; Vladimír Gallo, geodet; Ludmila Gallová, pedagogička; Ludmila Števíková, učiteľka; Alexandra Olejárová, učiteľka; Ing. Gabriela Grznárová, ekonómka; PaeDr. Soňa Grznárová, pedagogička; Mgr. Vladimír Gális, podnikateľ; Mgr. Jana Schwarzová, pedagogička; Peter Schwarz, technik; Helena Miková, ekonómka; Martina Heldiová, účtovníčka; Karol Schlosser, podnikateľ a Elena Schlosserová; Mgr. Mária Zacharová, špeciálna pedagogička; Ing. Karol Iždinský; Ing. Eleonóra Iždinská; Oskar Iždinský; Dominika Iždinská; Gabriela Beňovičová; Štefánia Patoprstá; Peter Patoprstý; Hermína Šubiková; Tibor Bém, Mária Bémová, Ing. Zita Iždinská; JUDr. Otto Gaľa, Plevník-Drieňové a 17 členov MO MS; PhDr. Katarína Stašáková, psychologička; JUDr. Jozef Stašák, advokát; Ing. Ján Čarnogurský, štátny zamestnanec; JUDr. Silvester Minarovič, právnik; Ing. Jozef Rakús, ekonóm; JUDr. Lukáš Machala, právnik; Igor Solmošči, živnostník; Branislav Hancko, projektant.

Slovenský historický ústav v Bratislave a Historický odbor Matice slovenskej so znepokojením a s veľkým prekvapením prijali medializované vyhlásenia novozvoleného predsedu Národnej rady Slovenskej republiky pána Ing. Richarda Sulíka, ktorý sa rozhodol, že utvorí komisiu, ktorej úlohou bude preskúmať, čo je to za sochu, odhalenú na Čestnom nádvorí Bratislavského hradu v júni 2010 za účasti najvyšších ústavných činiteľov Slovenskej republiky a čo je to za text umiestnený pod tou sochou. Komisia nebola kreovaná štandardným spôsobom. Pán predseda NR SR totiž neoslovil relevantné profesionálne pracoviská, aby delegovali do komisie svojich odborníkov, ale jednostranne poveril pracovníku Historického ústavu SAV Marínu Zavačú, ktorá sa venuje politologickým otázkam ideológií v 20. storočí, aby zostavila komisiu, ktorá postúpi otázky nastolené pánom predsedom NR SR. Pani Marína Zavačá je verejnosti všeobecne známa svojimi negatívnymi názormi na jazdeckú sochu kráľa Svätopluka a zostavila komisiu zloženú výlučne z osôb, ktoré sa politicky a publicisticky aktívne angažujú za odstránenie jazdeckej sochy kráľa Svätopluka z Čestného nádvorja Bratislavského hradu. Tým bola od počiatku spochybnená objektivita komisie, ktorej vopred ohlasovaným poslaním je pripraviť pre pána predsedu NR SR „argumenty“ na odstránenie sochy.

Slovenský historický ústav 5. augusta 2010 verejne protestoval proti neobjektívnemu a tendenčnému zloženiu komisie utvorenej pani Marínou Zavačou a tento protest poslal e-mailovou poštou aj pánovi predsedovi NR SR Ing. Richardovi Sulíkovi. Dňa 18. augusta 2010 sa riaditeľ Slovenského historického ústavu Ján Bobák písomne obrátil na pána predsedu NR SR so žiadosťou o doplnenie ustanovenej komisie o ním navrhovaných odborníkov, alebo o poverenie renomovaného historika a medievistu univerzitného profesora Richarda Marsinu zostavením ďalšej komisie, ktorá by pre pána predsedu NR SR takisto pripravila odborné stanovisko na sochu kráľa Svätopluka.

Pán predseda Národnej rady SR Ing. Richard Sulík neodpovedal ani na oficiálny list riaditeľa Slovenského historického ústavu, preto bola pri Slovenskom historickom odbore Matice slovenskej vytvorená dvanásťčlenná komisia historikov, archeológov, literárnych historikov, jazykovedcov, architektov a umelcov (sochárov), ktorá - nezávisle na komisii zostavenej pani Marínou Zavačou - pripravila stanovisko k jazdeckej soche kráľa Svätopluka.

Členovia komisie vyjadrujú svoje znepokojenie nad spolitizovaním kampane vedenej proti soche kráľa Svätopluka umiestnenej na Čestnom nádvorí Bratislavského hradu a nad ohlasovaným zámerom členov komisie, zostavenej na pokyn pána predsedu NR SR Ing. Richarda Sulíka, odstrániť sochu z nádvorja Hradu a zmeniť text pod sochou. Pán predseda Národnej rady SR by mal zväziť ústavnosť takéhoto rozhodnutia, keďže v preambule Ústavy Slovenskej republiky, odvolávajúcej sa na veľkomoravské dedičstvo, sa priamo píše, že slovenský štát pamätá „na politické a kultúrne dedičstvo svojich predkov a na stáročnú skúsenosť zo zápasov o národné bytie a vlastnú štátnosť“.

V tejto súvislosti je zarážajúce, že na posúdenie národných a štátnych symbolov susedných štátov, odhaľovaných na suverénnom území Slovenskej republiky, sa nezriadili nijaké podobné komisie, a to, či už pri odhaľovaní skulptúr mýtického vtáka turula na južnom Slovensku, reprezentujúceho najmenšie stránky veľkomoravského šovinizmu a iredenty, proti ktorým sa otvorene stavajú na odpor demokratické sily aj v samom Maďarsku; alebo pri odhaľení sochy sv. Štefana v Komárne, ktorá sa stáva miestom pravidelných stretnutí politických extrémistov aj zo susedného Maďarska, pričom svätostefanská revizionistická ideológia bola na mierovej konferencii v Paríži v roku 1947 odsúdená a Maďarsku bol mierovou zmluvou uložený zákaz šíriť túto ideológiu.

Na druhej strane svätoplukovská tradícia, ktorú zosobňuje aj jazdecká socha

kráľa Svätopluka na Čestnom nádvorí Bratislavského hradu, zohrávala a zohráva v slovenských dejinách pozitívnu štátotvornú funkciu, nebola a nie je netolerantne zahrotená voči susedným národom a štátom. Pritom „stáročne zápasy o národné bytie a vlastnú štátnosť“, tak ako je to vyjadrené v Ústave Slovenskej republiky, sú spojené práve s tradíciou kráľa Svätopluka a jeho ríše (pozri príloha 1).

Komisia historikov, archeológov, literárnych historikov, jazykovedcov, architektov a umelcov konštatuje nasledovne:

1. Kráľ Svätopluk patrí k najvýznamnejším historickým osobnostiam slovenských dejín. Popri Pribinovi, Mojmirovi, Rastislavovi, Slavomirovi a Kocelovi patrí k základným postavám slovenských dejín. Na rozdiel od spomenutých panovníkov bol kráľ Svätopluk na území Slovenska jediným domácim, skutočne nezávislým a suverénnym vládcom. Bol rešpektovaným partnerom vtedajších európskych panovníkov a Svätej stolice. Ako taký - mocný a suverénny panovník - vošiel do historického povedomia Slovákov. V kolektívnej pamäti reprezentoval Svätopluk túžbu celých generácií Slovákov po samostatnom a nezávislom živote. Naňho a na jeho kráľovstvo sa odvolávali ideológovia slovenského národného obrodenia a slovenského národného hnutia, keď zdôvodňovali historické právo Slovákov na samostatný národný a štátny život. Preto spochybňovanie a negovanie Svätopluka pokladáme nielen za znevažovanie slovenských dejín, ale aj za znevažovanie slovenského národa a jeho prirodzeného práva na samostatný štátny život. Preto aj súčasné útoky na svätoplukovskú tradíciu vnímame ako spochybňovanie aktu z 1. januára 1993 (vznik samostatnej Slovenskej republiky), a nie je vôbec náhodné, že sa v tom angažujú predovšetkým tí, ktorí vehementne odmietali rozdelenie Česko-Slovenska a utvorenie samostatného slovenského štátu.

2. Bratislavský hrad (v širšom zmysle celá Bratislava) je nespochybniteľne jedným z najvýznamnejších slovenských kultúrno-historických centier a súčasne aj hlavným mestom Slovenskej republiky. Stojí na mieste, ktoré na strednom Dunaji zohrávalo významnú kultúrno-spoločenskú, hospodársku a strategickú úlohu. Obývali ho mnohé kmene a národy. Po historicky známych Keltoch, Germánoch a Rimánoch sa na konci 5. a začiatkom 6. storočia na jeho vrchu usadili Slovania, naši slovenskí predkovia (Slovieni - starí Slováci), ktorí mu dali dnešné meno (Bresalauspurh, z toho Pressburg, Prešporok i dnešná Bratislava), ktorí ho kontinuálne obývali podnes. Po vyhorení Bratislavského hradu v roku 1811 bol takmer 150 rokov ruinou. Keď ho v 50. rokoch minulého storočia začali z podnetu Janka Alexyho a Alfréda

Piffla obnovovať, vnímalo sa to ako obnovovanie symbolu slovenskej suverenity a štátnosti. Ako nespochybniteľný symbol slovenskej štátnosti bol Bratislavský hrad svedkom najvýznamnejších udalostí, ktoré zásadným spôsobom ovplyvnili slovenské dejiny. V našich moderných dejinách sa Hrad stal miestom podpisu ústavného zákona o česko-slovenskej federácii, podpisu a vyhlásenia Ústavy SR, vyhlásenia Slovenskej republiky, miestom významných medzinárodných politických rokovanií. Je úplne prirodzené a logické, ak sa takéto významné miesto doplnilo o sochu panovníka, ktorý bol po celé stáročia symbolom slovenských túžob po rovnoprávnosti, suverenity a štátnej samostatnosti.

3. Keďže odporcovia jazdeckej sochy kráľa Svätopluka sa neprimerane odvolávajú na údajné „historické dôvody“, chceme sa aj my vyjadriť k ich najčastejším námitkám:

a/ Podľa nášho názoru je úplne nenáležité hovoriť o niektorých vraj nehistorických detailoch sochy (koruna, ostrohy a podobne). Spôsob umeleckého stvárnenia diela je totiž jednoznačnou otázkou umeleckej licencie. Keď sa pozrieme na veľké diela stredoveku, renesancie, baroka, ale aj súčasnosti, zistíme, že umelci v snahe čo najviac priblížiť historické scény či už z antiky, z biblických príbehov alebo aj zo stredoveku, stvárnili osobnosti prevažne v kostýmoch svojich čias. Umelecké stvárnenie postáv zo starších dejín si vyžaduje použitie atribútov, typických pre ich život a činnosť;

b/ odporcovia sochy kráľa Svätopluka spochybňujú najmä jeho kráľovský titul, ktorý vraj Svätopluk nemal, preto socha údajne „falsuje“ dejiny. Túto otázku pokladáme za pseudoprávny problém, lebo v 9. storočí neboli ešte presné kritériá, ktoré by túto otázku exaktne riešili (ako napríklad v období vrcholného stredoveku). V každom prípade bol však Svätopluk suverénny panovník. Za kráľa pokladali Svätopluka doboví vladári i kronikári a ako kráľa ho uvádzali aj stredoveké kroniky a neskoršie historické práce až do polovice 19. storočia (na Slovensku až do polovice 20. storočia), keď toto jeho postavenie začala z ideologických dôvodov spochybňovať najmä česká pozitivistická historiografia (výber záznamov o kráľovi Svätoplukovi pozri v prílohe 3);

c/ negatívnu reakciu vyvoláva u odporcov sochy kráľa Svätopluka aj termín „starí Slováci“, ktorý sa nachádza na texte umiestnenom pod jeho jazdeckou sochou. Termín starí Slováci a prídavné meno staroslovenský sa používajú oddávna, bez toho, aby niekto k nemu vyjadril vážnejšie výhrady. Do polovice 19. storočia (na Slovensku až do polo-

vice 20. storočia) sa aj medzi historikmi pokladala Veľká Morava za slovenský štát (pozri prílohu 4); dokumentuje to okrem iného aj známy útok M. Benčíka z roku 1721 na Slovákov ako potomkov kráľa Svätopluka (pozri prílohu 1/b). V princípe ide o otázku historickej terminológie, ako pomenovať obyvateľstvo Slovenska, ktoré sa najneskôr od začiatku 9. storočia vo vlastnom jazyku až do 14. storočia samo nazývalo Slovenin, Slovene, Slovenka a až od 15. storočia sa v mužskom rode začali používať označenia Slovák, Slováci. Rovnako do 15. storočia sa Poliaci vo svojom jazyku nazývali Poľanin, Poľane, no zakladateľa poľského štátu Meška nenazývame Poľaninom alebo Poľanom, ale Poliakom a jeho krajinu Poľskom;

d/ niektorí oponenti správne poukazujú na to, že Svätopluk nebol len panovníkom Slovákov, ale vládol aj Čechom, Poliakom, lužickým Srbom, respektíve, že bol Moravanom. Ani jedna z týchto výhrad však nie je relevantná, lebo to, že bol kráľom starých Slovákov (Slovenov) vôbec nevyklučuje, že vládol aj inde. Nie je totiž povinnosťou Slovákov zdôrazňovať skutočnosti, ktoré sa ich priamo nedotýkajú;

e/ poslednou námitkou oponentov je, že dvojkriž na štíte jazdeckej sochy kráľa Svätopluka vraj pripomína znak Hlinkovej gardy. Túto účelovú námitku pokladáme za zlomyseľnú. Dvojkriž vo všetkých svojich podobách a v akomkoľvek umiestnení je predovšetkým starým kresťanským, pôvodne byzantským, symbolom víťazstva a vzkriesenia (taký je aj na štítoch byzantských cisárovien Zoe a Eirene, na tzv. Monomachovej korune z 11. storočia, ako aj na Pala d'oro v Benátkach), ktorý aj v súčasnosti používajú viaceré európske štáty. Je nepravdivé tvrdenie, že dvojkriž s rovnakou dĺžkou brvien vznikol až roku 1938 ako znak Hlinkovej gardy. Jednak Hlinkova garda používala značne štylizovaný dvojkriž a jednak to nie je jediný znak,

ktorý používala. Používala aj čierny obrýs súčasného štátneho znaku Slovenskej republiky. Bolo by snáď nakreslenie obrýsu dnešného štátneho znaku „propagovaním fašizmu“? Najdôležitejšie však je, že takýto dvojkriž - umiestnený i v kruhu - sa používal už od začiatkov heraldiky, a to nielen na území Slovenska. Dvojkriž na jazdeckej soche kráľa Svätopluka je svojou mierkou totožný s dvojkrižom z nitrianskeho erbu, kde je umiestnený v zástave, ktorú historici všeobecne pokladajú za nitriansku, vojvodskú (kniežaciu) zástavu, jej najstaršiu zachovanú podobu. Stvárnienie brvien a dvojkriža v kruhu, na štíte jazdeckej sochy, sa výrazne odlišuje od znaku Hlinkovej gardy tým, že je otvorené, na rozdiel od znaku HG, kde sú jednotlivé ramená križa uzatvorené. Nejde teda o totožné znaky. Pri zväžení všetkých heraldických kritérií musíme v tejto súvislosti konštatovať, že znak zobrazený na jazdeckej soche kráľa Svätopluka vykazujú len veľmi všeobecnú podobu so znakom Hlinkovej gardy, ktorú bude vykazovať každé stvárnienie dvojkriža v kruhu (napríklad aj na slovenských eurominciach; rozličné varianty používania dvojkriža pozri v prílohe 5.)

Jazdecká socha kráľa Svätopluka je originálnou autorskou koncepciou, s dôrazom na celkové dynamické vyznenie diela. Jednotlivé detaily a atribúty diela sú podriadené celkovému autorovmu zámeru. Autorova koncepcia priestorového riešenia jazdeckej sochy je v súlade s otvoreným priestorom, v ktorom je socha umiestnená. Socha kráľa Svätopluka je v súčasnosti v Bratislave jedinou jazdeckou sochou na otvorenom priestranstve.

Na základe uvedených faktov konštatujeme, že svätoplukovská štátotvorná tradícia je živou národnou tradíciou Slovákov a je integrálnou súčasťou nášho národného a historického vedomia. Nie je nijakým mýtom, pretože sa viaže k reálnym historickým osobnostiam a udalostiam, dokázateľným podľa objektívnych kritérií historickej vedy. Prihlásením sa k tejto tradícii bola aj inauguračná prezidenta Rudolfa Schustera v roku 1999, keď vtedajší najvyšší ústavný činiteľ symbolicky zväzoval Svätoplukove pruhy ako výraz jednoty národa a občanov Slovenskej republiky. Rozvíjať túto pozitívnu tradíciu v podmienkach Slovenskej republiky je jedna z úloh aj slovenského parlamentu.

Jazdecká socha spĺňa požiadavky kladené na umelecké dielo takéhoto charakteru. Socha kráľa Svätopluka na Čestnom nádvorí Bratislavského hradu vyjadruje historickú spätosť slovenského národa s veľkomoravskou tradíciou, upevňuje v našom národe vedomie národnej spolupatričnosti, vedomie slovenskej štátnosti a príslušnosti nášho národa k slovenskému štátu, ako aj k širšiemu európskemu civilizačnému priestoru. Kráľ Svätopluk pokračoval v diele Karola Veľkého a významne sa zaslúžil o zjednocovanie sa Európy na národnom a kresťanskom základe.

Z uvedených dôvodov si dovoľujeme požiadať pána predsedu Národnej rady Slovenskej republiky Ing. Richarda Sulíka:

1. aby sa zasadil o ponechanie jazdeckej sochy kráľa Svätopluka na pôvodnom mieste, na Čestnom nádvorí Bratislavského hradu;

2. aby zabezpečil zachovanie pôvodného textu umiestneného pod jazdeckou sochou a tak znemožnil úsilie niektorých skupín nahradiť ho textom a terminológiou, ktorá bola slovenskému národu nakoetrovaná v časoch neslobody.

V Bratislave na Deň ústavy Slovenskej republiky 2010

Prof. PhDr. JÚLIUS BARTL, DrSc.
PhDr. JÁN BOBÁK, CSc.
Prof. PhDr. JÁN DORULA, DrSc.
Prof. PhDr. EVA FORDINÁLOVÁ, CSc.
PhDr. ANTON HRNKO, CSc.
Akad. sochár ALEXANDER ILEČKO
PhDr. TITUS KOLNÍK, DrSc.
Prof. Ing. arch. JANKA KRIVOŠOVÁ, PhD.
Prof. PhDr. MATÚŠ KUČERA, DrSc.
Prof. PhDr. JÁN LUKAČKA, CSc.
Prof. PhDr. RICHARD MARSINA, DrSc.

Snímka zo zhromaždenia ku Dňu ústavy 1. 9. 2010

Sú miesta aj na našej slovenskej zemi, ktoré nás vyzývajú - ako píše básnik Ján Kollár - zastaviť sa a pokľaknúť, lebo sú to miesta sväté. V tej výzve je čosi príťažlivé - a príkazové, lebo nás orientuje na minulosť, na bohatú minulosť, ale aj na súčasnosť, čo dáva víziu aj do budúcnosti. Medzi takéto miesta prvom patrí starobylá Skalka, kde je zjavné kresťanstvo už v období veľkomoravskom. V blízkosti bol len pred niekoľkými rokmi objavený kostol s cintorinom z veľkomoravského obdobia, a to v areáli neďalekej ostrožnej vyvýšeniny Chocheľ, vzdialenej necelý kilometer, nehovoriac o význame tejto oblasti Trenčianskeho hradu a Trenčína vôbec.

V životopisej Maurovej legende o sv. Svoradovi-Andrejovi a Beňadikovi z polovice 11. stor. sa uvádza, že Svorad, pochádzajúci z územia Poľska, prišiel za čias uhorského kráľa Štefana na Zobor do kláštora sv. Hipolyta, neďaleko Nitry, kde prijal meno Andrej. Tu sa k nemu pridružil Beňadik, pochádzajúci z nášho slovenského územia.

V kláštore benediktínov videli spohľadnú školu kresťanského života, ktorá priniesla svoje ovocie svätosti. K tomuto im napomáhal život v duchu benediktínskej idey, pre ktorú žili: Ora et labora! „Modli sa a pracuj!“

Okrem kláštorného života si Svorad a Beňadik zvolili pustovnícky život. Najskôr na Zobore a neskoršie na Skalke. Aj tu ich priťahla ich vrúcna túžba zdokonaľovať sa v kresťanskom živote.

Skalka sa ich pôsobením stala postupne pútnickým miestom, a dnes možno povedať, že najstarším pútnickým miestom, vtedajšieho Uhorska a významným duchovným centrom po celé storočia Slovenska, najmä založením benediktínskeho opátstva nitrianskym biskupom Jakubom v r. 1224. Aj v neskoršom období, keď ho ďalší nitriansky biskup Ján Púsky r. 1644 odovzdal jezuitom. Kláštor predstavoval dar duchovného, vzdelanostného a všeobecného kultúrneho vzrastu nielen jeho obyvateľov, ale celého Považia, ba značnej časti Slovenska. Kláštor bol ohniskom evangelizácie, ale aj duchovnej a materiálnej kultúry. Na Skalke, ako zaznamenávajú dobové záznamy, v týchto časoch „mohutnel nábožný spev veriacich (idiomate slavonico) - po slovensky“.

Toto posvätné miesto však bolo, žiaľ, poznačené cisársko-kuruckými vojnami a postupne pustlo. V 18. storočí bol kláštor a kostol zničený. Dlhý čas len zrúcaniny označovali toto pamätné miesto, avšak zbožný ľud ani vtedy sem neprestával putovať a konať pobožnosti. Konečne r. 1853 z milodarov veriacich bol na tomto mieste postavený kostol. Po ďalšom spustošení, ale aj celkovom zrekonštruovaní bol 13. júla 1924 k účte týchto našich svätých opät' posvätený nitrianskym biskupom Karolom Kmet'kom za prítomnosti spišského biskupa Jána Vojtaššáka a za účasti tridsaťtisíc pútnikov.

Pri tejto príležitosti zaznelo vyhlásenie znenia: „Každý národ si ctí pamiatku svojich národných svätých a veľkolepé chrámy stavia na tých miestach, kde oni pôsobili. Len naši národní svätí mali skromnú pamiatku. Čo sa zanedbalo, musíme to napraviť, aby nás z nevďačnosti nikto obviňovať nemohol... A myslíme, že cieľu najprimeranejšie bude, keď v utešenej župe Trenčianskej, krásnymi horami ovenčenej, na starobylej Skalke, kde prví slovenskí svätí pustovníci žili. Nádherný chrám s misijným kláštrom vystavíme, ktorý by bol našou národnou katolíckou svätynou a ohniskom nášho cirkevno-národného života.“ Podpísaní boli: Dr. Karol Kmet'ko, nitriansky biskup, Dr. Augustín Fischer-Colbrie, košický biskup, Ján Vojtaššák, spišský biskup, Andrej Hlinka, Dr. Ján Kohút, biskupský vikár, Fr. Richard Oslvald, arcibiskupský vikár, Dr. Alois Kolisek, P. Vendelín Javorka, SJ, rektor jezuitov, Dr. Jozef Bellai, trenčiansky župan, Ján Pöstényi, správca SSV a mnohí ďalší. Celkový zámer so Skalkou sa však nerealizoval pre mnohé príčiny.

Vojnové udalosti 1939-1945 neobišli

ani Skalku. Oprava chrámu bola ukončená slávnosťou v nedeľu 22. júla 1951. Slávnostnú svätú omšu celebraval nitriansky administrátor biskup Eduard Nécsey. Kázeň mal na tému: „Prišiel som hlásať múdrosť svätých a ich slávu.“ O. i. povedal: „Ich príklad je vždy pôsobivý. Modlitba a práca majú vyplniť podstatnú časť nášho života.“

Nemožno obísť skutočnosť, že ateistický režim sa usiloval získať toto miesto len pre kultúrne účely a vylúčiť akékoľvek náboženské prejavy - ako aj to - že každoročne, zhodou okolností - pred výročnou púťou bolo prostredie Veľkej i Malej Skalky zdevastované.

Vráťme sa však k našim svätcom. Charakteristickým pre oboch týchto

Sú nám tiež vzorom vzťahu k prírode, k životnému prostrediu. Vo svojej činnosti kultivovali nehostinnú prírodu a práca sa stávala pokračovaním liturgie - oslavy Boha.

Ak sa má stať aj naša práca „kultúrou“, čiže zošľachtovaním prírody, zdokonaľovaním, a nie ničenie životného prostredia, je tiež nevyhnutné, aby sme dali patričný priestor „kultúre“, úcte človeka voči Bohu - a to tak v liturgii ako aj v tichom osobnom rozhovore s Bohom aj v prírode.

Iste, postoj k práci a k pozemským úlohám sa zmenil. Kým v staroveku sa ako ideál predkladalo úplné oslobodenie od pozemských starostí, aby sa tak vytvorilo „ticho pre pravdu.“

VILIAM JUDÁK, NITRIANSKY BISKUP

Každý národ si ctí pamiatku svojich národných svätých a veľkolepé chrámy stavia na tých miestach...

Homília na sviatok sv. Svorada-Andreja a Beňadika na Skalke pri Trenčíne

svätcov bol asketický spôsob života. Snaha po dokonalosti sa zakladala nielen na spiritualite bendiktínov, ale aj na prísnej askéze východných pustovníkov (náročná fyzická práca, bdenie v noci, dlhý čas venovaný modlitbe, mlčanie, nosenie reťaze na tele, prísny pôst...). Nemožno to chápať len ako dobový štýl askézy, ktorý je pre mnohých nemoderný. Oni chápali tieto prejavy ako prostriedok k udržovaniu a rozvoju viery, živého vzťahu k Bohu a k blížnym.

Pohľad na život dnešných oslávencov aj napriek veľkej časovej vzdialenosti je nám blízky v tom, že nás vedie k zamysleniu, aký je náš životný smer. Kam kráča človek 21. storočia?!

Na jednej strane takmer cítiť výlučné nasmerovanie na konzum materiálnych dohier; na druhej v mnohých prípadoch vedie práca k odcudzeniu človeka.

Dnes chýba človekovi často zmysel pre vyššie hodnoty. To vedie k pesimizmu, k strate dôvery v seba, ale aj k sociálnej nespravodlivosti, násilniu, k odcudzeniu človeka...

Iste, ani v časoch Svorada a Beňadika nebolo všetko ideálne. Človek však nemôže žiť budúcnosť bez toho, aby zmysel jeho života nebol vyšší ako časnosť, ktorú tento vyšší zmysel presahuje. Ak človek stratí zo zreteľa túto skutočnosť, je povinný ju hľadať. Nezáleží na tom, kedy žije, aké má vzdelanie, alebo čo si oblieka: vrecovinu, alebo moderné džínsy.

Ne chceme ani nemôžeme sa vrátiť do čias pustovníkov, ale hľadať a doslovne zmocniť sa hodnôt, ktoré nás naplnia a obohatia, môžeme aj v dnešný deň uprostred moderného sveta.

Chceme sa preto aj my vrátiť k tejto šľachtenej tradícii a na tomto posvätnom mieste prehodnotiť priority nášho života. Právom, veď náš život je poznamenaný veľkým zmätkom a neistotami. Príliš veľa ľudí nás presviedča, že oni majú pravdu a chcú nás strhnúť za sebou - a my nie sme si istí, či to nie je podvod a iba snaha o ich osobný úspech - a tak sme dosť bezradní. Objavujú sa propagátori nenamáhavého, pohodlného spôsobu života. Začínáme pociťovať neistotu v každej oblasti, nielen ekonomickej. Alebo naopak: vášnivo zastávame nejaký, často len „svoj“ program a vidíme nepriateľov v tých druhých.

Príklad sv. Svorada-Andreja a Beňadika nás povzbudzuje, aby sme si premysleli naše životné hodnoty, dali na prvé miesto vernosť Bohu a jeho pravde a podriaďovali im dôsledne naše konanie vo všetkých oblastiach života.

Svätý Otec Benedikt XVI. poukazuje na to, že svet, ktorý si dnešný človek sám vytvoril, ho teraz obkľučuje zo všetkých strán a stáva sa preňho často väzením, ktoré ho privádza k výkriku po slobode a po čomsi celkom inom. Je zjavné, že sa tomuto stíšeniu treba znovu naučiť, ak si má práca a tak aj život zachovať svoj zmysel, pretože veda sa bez hodnôt stáva nočnou morou a vlastným obžalovaním celého vývoja. Ideológia je tromfom tam, kde sa ani placho znovu neozve túžba po múdrosť, po kontemplácii a po vnútornej slobode, ktorú ona dáva.

Škót Róbert Luis Stevenson poukazuje na to, ako chce človek zmeniť svet bez Boha. Hovorí: „Zišli sa štyria reformátori a zhodli sa v jednom: „Svet je potrebné zmeniť.“ „Musíme zrušiť majetok,“ povedal jeden.

„Musíme zrušiť manželstvo,“ vyhlásil druhý. „Musíme zrušiť Boha,“ povedal tretí. „Keby sme tak mohli zrušiť prácu,“ povzdychol si štvrtý. „Najskôr musíme zrovnáť všetkých ľudí na rovnakú úroveň.“ „Najskôr“ povedal ten druhý „musíme zaviesť rovnosť oboch pohlaví.“ „Najskôr,“ povedal tretí, „musíme hľadať spôsob, ako to urobiť.“ „Najskôr,“ vyhlásil prvý, „musíme zrušiť Bibliu.“ „Najskôr,“ oznámil druhý, „musíme zrušiť morálne zákony.“ „Najskôr,“ hovorí tretí, „musíme zrušiť ľudstvo.“

Áno, drahí bratia a sestry, čo je človek bez Boha a hodnôt, ktoré nám ponúka?!

Toto miesto a táto chvíľa i príklad našich svätcov je preto pre nás veľmi vhodnou príležitosťou si tiež uvedomiť, že človek v konečnom dôsledku vôbec nemožno merať len podľa jeho výkonu, že jeho hodnota a jeho dôstojnosť sú postavené na hlbších základoch.

To najhlbšie, čo vôbec robí ľudský život životom, je to, že Boh sa nás dotýka a my sa môžeme dotýkať jeho. Toto je miera, ktorá je garanciou našej dôstojnosti, z ktorej žijeme a objavujeme ľudskú existenciu, navzájom sa obdarujeme a nechávame sa obdarovať. A ak, vychádzajúc z tejto miery, žijeme život bytosti nasmerovanej k Bohu, a chápeme ju v jej dôstojnosti, potom, vďaka Bohu, bude svet ľudský.

V prvých časoch kresťanstva, aj v období našich svätcov, tí, ktorí túžili po svätosti, pokladali púšť za ideálne miesto pre život pokánia a spojenia s Bohom. Mnohí sa stali pustovníkmi. Neskôr dávali prednosť kláštornému životu, ako miestu, kde sa mohli v komu-

prenášať kresťanstvo do každodenného života. V pomeroch, v ktorých kresťanský názor naráža na ustavičný odpor a ohrozenie, je čoraz ťažšie žiť podľa viery v Ježiša Krista. V mnohých oblastiach najmä verejného života je jednoduchšie sa označiť za „kokoľvek“, ako sa označiť za kresťana. Zastávať akýkoľvek názor aj taký, ktorý ide proti človeku, životu a jeho dôstojnosti sa chápe ako samozrejmosť či právo, zatiaľ čo viera už takmer potrebuje spoločenské legitímovanie. Preto potrebujeme byť pripravení žiť vo svete, ktorý väčšinou Boha ignoruje alebo upadá do nivelačnej ľahostajnosti, či opovrhlivého postoja nedôvery.

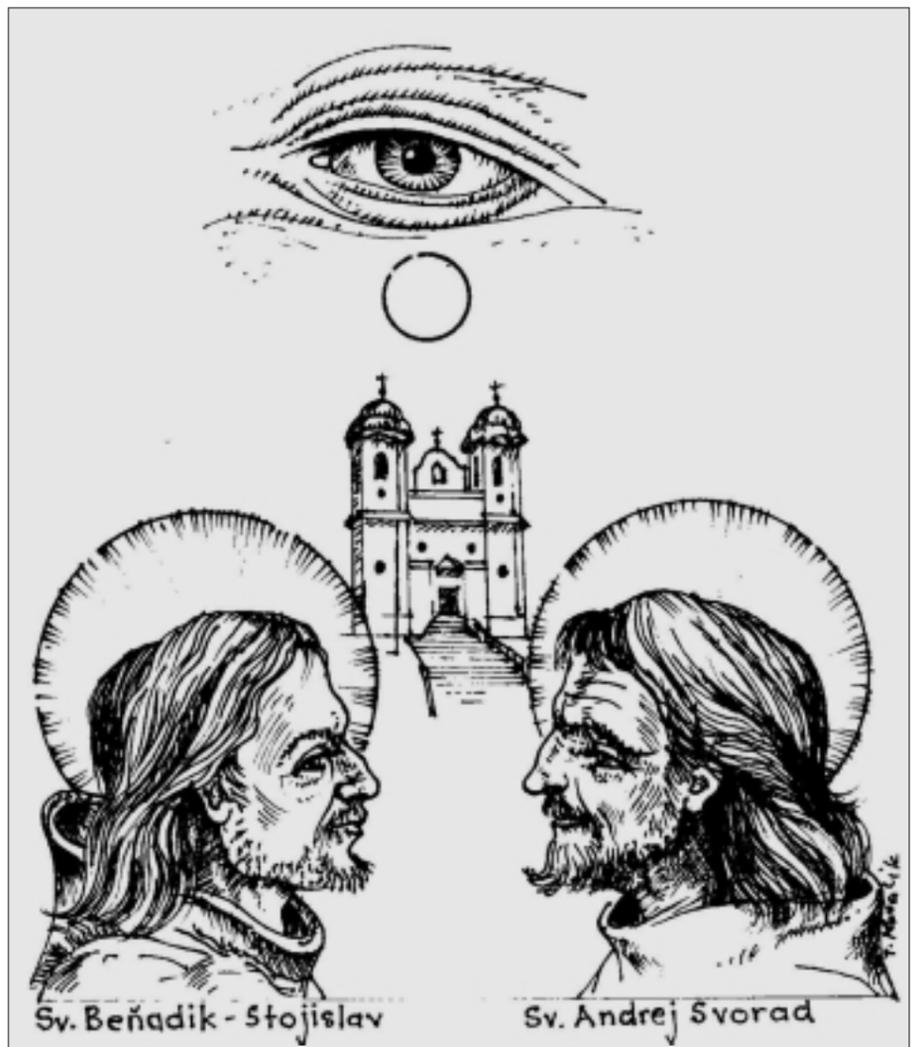
Aby sa nám podarilo „obstať“ v tomto svete, treba mať zdravú dôveru v hodnoty, ku ktorým sa hlásime. Aj prostredníctvom takých miest - medzi nie patrí aj Skalka - ktoré nám o tom mnohoroako vypovedajú.

Pripomeňme si, že k sv. Svoradovi a Beňadikovi sa hlásia Poliaci, lebo vo všeobecnosti sa predpokladá Svoradov poľský pôvod. Maďari vidia vo Svoradovi i Beňadikovi dávnych hostí na Panónskom vrchu sv. Martina; Česi sa svojho priateľa, lebo sa trauje, že Svorada v Nitre navštívil Prokop Sázavský. Nie je zveličovaním, že najvernejšie si ich však uchoval v pamäti i v úcte slovenský ľud, medzi ktorým žili.

Naši svätci nám takto prezentujú aj medzinárodný význam a cestu vzájomného zblíženia, ktoré presahuje aj hranice.

Slovami, ktorými ospevuje neznámy autor v časopise Orol tatranský roku 1921 veľkú slávu starobylej Skalke pri Trenčíne sa v duchu spojíme v modlitbe, aby sme si nielen vážili toto posvätné miesto, ale aby sme si tieto hodnoty odniesli aj do každodenného života:

*Ó, slávne rúmy Skalke trenčianskej,
odkryte závoj pôdy posvätej.
Zvestujte slávu o vašom vzniku!
Ó, zdrav bud', svätý náš Beňadiku!
Hoj, Tatry krásne, raje slovenský,
šumte nám heslo predkov svornosti:
Za Boha, národ spešme do šiku,
Svätý Svorade a Beňadiku.
Odstráňte od nás nevery dýku,
svätý Svorade a Beňadiku.
Dnes, keď nám mračno bezbožstva cloní,
obhajujte nás, svätí patróni!*

Kresba: Tibor Kovalik

V kontexte umenia, obzvlášť filmového, navykajúceho diváka na čoraz väčšiu drsnosť a vulgaritu, sme s nádejou očakávali premiéru filmu *Lietajúci Cyprián*, snímku o legendárnom kamaldulskom mníchovi z Červeného kláštora pod Tromi korunami na Zamaguri. Scenáre filmu aj jeho réžie sa zhostila mladá režisérka Mariana Čengel-Solčanská. O jej filmovom zámere, ale aj o ďalších tvorivých plánoch, o estetickom názore i o tvorivom zázemi a duchovných i mravných východiskách umenia sme sa s ňou pohovorili ešte pred premiérou filmu, uskutočnenou 29. júla 2010.

- Na úvod obligátna otázka: Ako ste sa dostali k filmu - a prečo práve film? Čím vás oslovil spomedzi ostatných umení?

MARIANA ČENGELO-SOLČANSKÁ: - Film v sebe zahŕňa všetky druhy umenia. A keďže je dielom určeným pre masu, možno ním najúčinnejšie vplyvať na konzumenta. Kým som sa odvážila prihlásiť sa na VŠMÚ, vyštudovala som filozofickú fakultu a pod vplyvom profesorky Marty Žilkovej som písala básne, poviedky; hrala v študentskom divadielku; režírovala ochotničné predstavenia; maľovala obrazy... Bez tejto prípravy by som nikdy nebola schopná absolvovať filmovú réžiu.

- Nie je bremeno filmovej režisérky pritažké pre umeleckú dušu? Zodpovedať za marketing, organizačné veci, riadiť druhých ľudí...

MARIANA ČENGELO-SOLČANSKÁ: - O marketingu neviem nič, ten majú na starosti iní. Mojou prácou je film. Najťažšia na ňom je však zodpovednosť za druhých. Trápi ma, keď mám hercov poslať do nepohodlivej alebo nebezpečnej situácie; bojím sa, že im ubližujem. Mám výčitky svedomia, keď ich nútím milovať alebo biť sa, keď im nariaďujem nahotu, či bolesť. Ale práve pre podstúpenie tejto obety si ich vážim. Stále sa spytujem - urobila som naozaj všetko, čo bolo v mojich silách?

- Ako sa vyrovnávate s istým predurčením, ktoré kinematografia predstavuje? Akoby sa už vopred očakávala od filmu akčnosť, dynamika a heroizmus, a pritom sa často omnoho väčšie hrdinstvá odohrávajú bežnom živote. Je ťažšie pokojne ustáť nepriazeň časov a udržiavať tradíciu. A o čo väčší je náklad neustáleho milosrdenstva, ktoré nesie naša cirkev... Neláka vás nakrútiť niečo z prostredia „menších“ hrdinov?

MARIANA ČENGELO-SOLČANSKÁ: - Pravdaže ma to láka! Chcela by som nakrútiť film o mojej prastarej mame Emílii, malej dobrej žene, ktorá prežila dve vojny a socializmus. Rodila deti, aby jej umierali, celý život ťažko pracovala a žmolila pátričky, milovala nás a keď zomrela, plakali sme až tak, že sme sa nevedeli nadýchnuť. Ale film závisí od peňazí a na projekt o prababke Emílii by mi dali producenti presne nula korún. A viete čo? Do kina by nik neprišiel. Kumšt teda je urobiť z pôsobivého osudu osud univerzálne ľudský. Ivan Hronec z distribučnej spoločnosti SPI mi na slávnostnej premiére povedal, že žasne, ako sa z banálneho príbehu mnicha zbierajúceho bylinky, dá urobiť film. Až som sa strhla. A ja som si myslela, že Cyprián je taký zaujímavý, že každému vyráža dych. Vidíte - nie je. Asi som čudná.

- Súvisí táto potreba veľkolepých akčných filmov s našim úpadkom? Akoby sa nám obrusovali hrany - aj smrť sa

vensku prejavom súciteľného a charitatívneho myslenia. Nikdy sa nevráti. Možno je všetko naozaj dôsledok toho, že si málo veríme. Sme ako deti, ktoré nakreslia obrázok a čakajú pochvalu od dospelého. Nevieme pochváliť jeden druhého a tešíme sa z cudzieho neúspechu. Je to prejav nezrelej a malichernnej duše.

- Taká je aj naša kritika. MARIANA ČENGELO-SOLČANSKÁ: - Stav slovenskej kritiky je žalostný. Je poplatná. Momentálne je

trend, že slovenský dokument je kvalitný, lebo ho oceňujú za hranicami, a preto má aj doma veľmi vysoké hodnotenia. Hrany film sa podceňuje, a v takom duchu o ňom potom píšajú všetci novinári. Veď si len vezmite, ako vzniká väčšina recenzií. Mladá deva - kritička si sadne zadarmo do kinosály na film, ktorému som obetovala štyri roky, vytiahne notes, zvráti obočie a začne analyzovať, čo to tá Mariana zasa skúša. Potom napíše: „Režisérka je posadnutá vizuálnou stránkou filmu.“ Ale to sa dá formulovať aj inak. Napríklad: „Režisérka zvolila precízny, až puntičkársky prístup k výtvarnej stránke.“ Čítate ten rozdiel?

- Ktorý slovenský film máte rada? MARIANA ČENGELO-SOLČANSKÁ: - Všetky. Ako hovoril Pavol Bielik, aj slabý film je lepší ako nijaký.

- Z čoho vychádzate pri spracovaní historických tém? Je chvályhodné, že ste vo filme o Cypriánovi komponovali prvý preklad Svätého písma do slovenčiny od Romualda Hadbavného.

MARIANA ČENGELO-SOLČANSKÁ: - Hadbavný je fascinujúca postava našich dejín. Jeho veľké dielo zostalo takmer bez povšimnutia. Ale nechcem nariekať. Natočila som film a napísala knihu o tejto téme preto, aby som niečo priniesla slovenskej kultúre. Aký zmysel by malo sedieť a beďákať, treba konať. A ja pracujem, koľko vládzem.

- Keď už spomíname Cypriána... Pokus tohto kamaldulského mnicha vzlietnuť som pôvodne vnímala ako prejav pýchy - snahu ľudského rozumu vzoprieť sa Bohu. Vam sa ho však podarilo interpretovať inak, ako človeka milujúceho Boha natoľko, že chcel vzlietnuť za ním. Necítili ste však rozpor s jeho negatívnym aspektom, s pýchou?

MARIANA ČENGELO-SOLČANSKÁ: - Takto som na Cypriána nikdy nenahliadala. Nevidel sa mi pyšný. Zdal sa mi smutný. Tento pocit vo mne umocnil aj jeho herbár. Rovnako ako autor, aj herbár na mňa pôsobil krásne, a smutne zároveň. Rastliny ležali zakonzervované na zažltnutých stránkach, ale nestratili nič zo svojich pastelových farieb. Cypriánovo písmo je neúľadné a roztržitú. Keď som sa herbára dotkla, bolo to, akoby sme si s Cypriánom podali ruky.

- Ako vnímate súčasný stav straty pokory a bázne pred Stvoriteľom? Siahla to často až tam, že človek všetko považuje za vlastnú zásluhu alebo za samozrejmosť, ktorá „sa“ sama urobila.

MARIANA ČENGELO-SOLČANSKÁ: - Asi to súvisí s duchom doby, ktorá v ľuďoch umocňuje pocit zodpovednosti za vlastný život. A spolu s ňou rastie aj domaj zásluh za všetko, čo nás obklopuje. Je to však klamlivé opájanie sa sebou samým. V skutočnosti všetko, čo môžeme robiť, je iba nepremárniť čas, ktorý nám bol daný.

Ikaros zo Zamaguria

Rozhovor s režisérkou filmu *Lietajúci Cyprián*

stala čímsi banálnym a samozrejým, a právo na život sa prisúdilo iba jednej strane. Pod rúškom zrovnoprávnenia sa menšia hodnota kladie na roveň s veľkou. A všetko je to „v poriadku“.

MARIANA ČENGELO-SOLČANSKÁ: - Smrť je prirodzenou udalosťou. Bolí, ak strácame blízku osobu, ale smrť je samozrejme ako dýchanie. Neprirodzené je zabitie. To je zločin. Ale aj násilie je prirodzené. Kristus sa k nemu uchýlil a vyhnal kupcov z chrámu. Kristov hrob sme tiež vyrvali násilím. Aj Katarov sme vyhľadali násilím. Dôležité je však zaujať k zápasu správny postoj. Každý film musí niesť posolstvo a obhajovať hodnoty, aby nebol iba popisným kaleidoskopom obrázkov.

- Prekvapil vás niekedy rozdiel medzi hercami na plátne a v skutočnosti? Nevedie herectvo k pauzalizovaniu ľudských citov?

MARIANA ČENGELO-SOLČANSKÁ: - Samozrejme, že vedie. Herectvo je vstupenka na psychiatriu. Nie každý zvládne uniesť takú ťarchu. Ale to je údel herectva - byť komediantom a rozmieňať sa na drobné. Je to nutkanie stať sa nástrojom, žiť obetou umeniu, obetovať telo i myseľ na oltár cudzej myšlienky. Nikdy som nemala ambíciu byť herečkou, preto si ani poriadne nedokážem predstaviť záťaž, ktorú herci podstupujú.

- Má u nás vôbec taký nákladný druh umenia, ako je kinematografia, perspektívu? Zvlášť v prostredí, ktoré ignoruje vlastných veľikánov a začne si ich vážiť iba vtedy, keď ich pochvália v zahraničí.

MARIANA ČENGELO-SOLČANSKÁ: - Filmový priemysel na Slovensku de facto neexistuje. Po likvidácii štúdia Koliba sa filmy spracúvali v poľských, českých, maďarských a rakúskych laboratóriách, aj techniku sme si požičiavali zo zahraničia. Akékoľvek peniaze investované do filmu sú teda na Slo-

Mariana Čengel-Solčanská
Snímka: Gabriel Kosmala

- *Za jedného zo svojich obľúbených režisérov ste označili Andreja Tarkovského. Čím vás zaujali jeho filmy? V dnešnej dobe plnej komercie a násilia je to priam zázrak.*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Milujem jeho filmy Zrkadlo a Andrej Rublev. Mám pri nich pocit, akoby som ich nakrútila ja sama. Alebo to poviem inak - chcela by som natočiť také filmy, ak by som to vedela a mohla. Vo filme o Rublevovi je scéna odlievania zvona. Chlapec, ktorý tam plače v daždi, som ja. Tarkovskij natočil môj predobraz dávno predtým, než som sa narodila. Akoby som pri tej scéne hľadala do zrkadla. Každý deň čakám, že príde niekto, možno Rublev, vezme ma do náručia a povie - neplač, pozri, akú radosť si urobila ľudom, aký sviatok. Ale svet je pústy a prázdny a ja sa potkynam sama, odlievam zvony a plačem.

- *Tarkovskij je autor výroku Krása je symbol pravdy. Skúste nám povedať niečo o svojom vzťahu ku Kráse.*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Je pre mňa jednou z trojice - Krása, Pravda, Láska. Navzájom sa prekrývajú a niekedy splyvajú v jednom pojme, na ktorý nejstuje slovo, ale označujeme ho ako zmysel všetkých vecí. Nachádzam ju v nepatrných maličkostiach. V prírode, vo zvukoch, vo zvieratách, v obyčajných každodenných veciach. Tarkovskij nechal pre svoj film umučiť zvieratá - zhorieť kravu, dolámať koňa. V takých chvíľach plačem, no nie nad filmom, ale nad utrpením živých tvorov. Tarkovskij nie je pre mňa ikona. Ikonické sú jeho filmy. Ale to predsa tvrdím neustále - nie je dôležitý autor, ale dielo.

- *To je úctyhodná myšlienka, mnohý k tomu, aby ju mali skutočne v srdci, dospievajú po celý život. Ako sa vyrovnávate s rozporom, ktoré táto filozofia prináša v dobe individualizmu? Dá sa vôbec mládež a perspektívnej autorky vydržať kráčať proti celému prúdu?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Dá. Nie je to také ťažké. Moje dielo nemá so mnou nič spoločné. Nemám na ňom žiadne zásluhy, ak je dobré; a ak také nie je, je to moja vina.

- *O Tarkovskom by sa dalo povedať, že sa od témy k téme vo svojich filmoch rodí vždy nanovo: v dokumente, v historickom či futuristickom filme. Máte aj vy také ambície?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Nemám vopred naplánovanú umeleckú dráhu. Nevie, akou cestou sa budem uberať. Príde scenár alebo myšlienka; po nej odvaha pustiť sa do realizácie a neskôr pribudne láska k práci a radosť z nej. Keď budem dvadsať rokov mŕtva a moje filmy poprevracané z každej strany, potom bude čas na analýzy. Alebo možno nie. Možno zapadnem ja i moje dielo prachom. Nech sa deje vôľa Božia. Mohla by som povedať spolu s Dilongom: „Ak som len písal, a nedal príklad, nech padne i táto kniha do prachu zabudnutia.“

- *Máte hlboký vzťah k poézii...*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Pišem poéziu, čítam ju, citujem... Nachádzam samu seba predovšetkým v diele Janka Silana a Rudolfa Dilonga. Poznate pojem poetický film? Obyčajne sa vzťahuje na tie slovenské. To je poézia vo filme. Je Cyprián poetickým filmom? Ach, kiež by bol!

- *Ako vnímate slovo a jeho silu? A umenie? Ako je vlastne možné, že sa v nehodnom človeku rodí krása?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Umenie sa v nás rodí asi preto, že ho hodní sme. Kto iný by ho mal tvoriť? Človek je Božie stvorenie, patrí mu celý svet - ale nie preto, aby sa povyšoval, ale aby sa oň staral, súciteľ so stvorenstvom a miloval ho. Padáme, lebo nevládzeme. Život je úloha, nič menej, nič viac. Snažíme sa splniť ju čo najlepšie. A niekedy aj neuspějeme.

- *Je umenie, ako i celý náš život, pozvánkou na konanie dobra?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Aký iný zmysel by mal?

- *Nie je umenie rúhaním? Drzosťou? Alebo je to milosť? Nemalo by byť umenie zasvätené Tomu, od koho ho máme, aby nebolo démonické? Ako sa k nemu postaviť, aby nebolo „selankou“?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Ume-

nie je zasvätené Bohu už svojím zrodením. Aj keď má možno každý Boha definovaného inak. Niektoré ho má personifikovaného v osobe Krista, niektoré pod inými menami, niektoré ho tuší ako čosi nekonečné, čo nás presahuje. Viera je dar. Rovnako ako talent. Vždy hrozí, že sa umenie zvrhne na bezcennú demonzujúcu a máťúcu frašku. Bременom umelca je vyhnúť sa týmto nástrahám. Ani ja si nikdy nemôžem byť istá. Môžem si iba opakovať: „Bože, urob zo mňa svoj nástroj“. Opakujem si túto modlitbu ako zrnko ružica. A dúfam, že ma vyslyší.

- *Čo vám dodáva silu, že zápas o dobro a krásu nevnímate ako boj s veternými mlynmi? Väčšina ľudí rezignuje a prispôsobí sa „praktickejším“ veciam.*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Aj ja sa niekedy chcem vzdať. V noci, keď sa zobudím a blúdím po dome, mám strach, že žijem nadarmo a že nie som nikomu užitočná. Vtedy si spomeniem na svojho manžela, na rodinu, na moje tety a babku, ktorú sme pred tromi týždňami pochovali. Vravím si, že nie je všetko márne, kým ma niekto ľúbi. Je však bolestivé prečítať si kritiku, ktorá necitlivým a arogantným spôsobom šliape po oltári draho vybudovaných snažení. Ale je to aj lekcija pokory. Niekedy ma tá pokora bije do zeme. A naša doba si pritom vyžaduje zdvihnutú hlavu a široké lakte. Je to ťažké...

- *Ako sa vyrovnávate s bremenom vlastného ega? Umenie, i náboženstvo sú vlastne o jeho potláčaní, či skôr premieňaní.*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Nemám s tým problém. Tak málo si verím, že skôr by som potrebovala injekcie sebavedomia. Keby ich niekde predávali, postavila by som sa do radu. Niekedy vyjdem na ulicu a mám pocit, že sú všetci proti mne, že nie som dosť dobrá a že si nezaslúžim ani kamarátstvo, ani priazeň a ani lásku.

- *Čo je to vlastne tvorba?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Tak to keby som vedela! Čo je to imaginácia? Vnútorne nutkanie premieňať zlo na dobro? Oškľivosť na krásu? Lebo to je jediný zmysel umenia - katarzia. A som ja vôbec katarzie v umení schopná? A budem niekedy?

- *Čo pre vás znamená vernosť hodnotám, ktorým veríte?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Veľmi veľa. Človek musí byť predsa verný tomu, čomu verí. Ak by nebol, neveril by. Občas sa spreneverím morálnym zákonom - keď zakolíš moje istota, že sú správne. Kiež by som nepochybovala!

- *Súhlasíte s tvrdením, že je ľahké byť mladým autorom? Mladému človeku sa zdá, že všetko môže ešte slobodne začať, i skončiť; že nič neplatí záväzok; že práve on je výnimka z večných zákonov a že vždy existujú nejaké zadné vrátka. Ale namáhavejšie je v zápase vytrvať.*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Nie som až taká mladá. Iba naivná.

- *Ak by ste mali neobmedzené množstvo prostriedkov i ústretovosti na nakrútenie filmu, po čom vám najviac piští srdiečko?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Po filme o Jozefovi Tisovi.

- *To je nesmierné ťažké téma. U časti verejnosti už vopred odsúdená na odmietnutie. Za šesťdesiat rokov sa na pleciah profesora morálnej teológie naznášalo toľko názorov a hodnotení, a pritom sa zabúda, že ide o celkom inú dobu, ktorú si dnes ani nevieme predstaviť.*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Téma Tiso je veľké sústo, mám strach, aby ma neudusilo. Uchopiť ju je odvaha hraničiaca s hlúposťou, tobôž chcieť o ňom natočiť film. Tiso ma zaujímal už počas štúdia politológie na Filozofickej fakulte v Nitre. Pán profesor Pavol Mešťan nám emotívne rozprával o traume svojej mamy z koncentračného tábora, zoznámil ma s pánom Viliamom Nisterenkom, nitrianskym Židom, ktorý ma mal rád, varil mi v kuchyni zalievajú kávu a predčítal tóru v hebrejčine. Už zomrel, ale bolelo ma utrpenie jeho rodiny. Doma mi zasa môj múdry a krásny dedo Gašpar rozprával, ako dobre sa žilo za Slovenského štátu, aký veľký človek bol pán prezident. Aj môj dedo, aj pán Nisterenko to mysleli

dobré. Každý z nich hovoril pravdu. Ja sa musím nájsť v príbehu Jozefa Tisa nanovo. Inak. Musím objaviť jeho myšlienky, kroky, dôvody... Bude to ťažká práca. Ak sa mi podarí vytvoriť pravdivý obraz, ktorý nebude dehonostovať dobrý úmysel, ale odsúdi zločin, bude misia splnená.

- *Ako vnímate obdobie Druhej svetovej vojny? A vôbec, vojnu ako takú? Až sa mi zdá, že jedna sa podobá druhej, akoby si ľudstvo nosilo svoj opakujúci sa osud zakódovaný v sebe. A kto je za vojnu zodpovedný? Štátnici? Obyvateľstvo? Je hriech na fronte horší od hriechu v domácom živote? A čo vlastne zadrží človeka, čo ho napraviť?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Uf, to je veľa otázok. Na každú z nich by sa dala napísať niekoľkostranová esej. Odpoviem teda trochu inak. Verím, že ľudský život nemá iný zmysel, ako premeniť sa na Zmysel. Že zmyslom života a teda i utrpenia je pochopiť ho. Jeho úlohou je prijať ho a premeniť na čistú a krásnu vec. Verím, že sme utkaní z lásky. Verím spolu so svätým Augustínom, že zlo je iba nedostatok dobra. Verím, že máme nádej. Ja, vy, ľudstvo. Verím, že smrť je dobrodružstvo. Verím, že národ nestojí nad jednotlivcom. Verím v život po živote.

- *Ako sa vnímate apriórnu nenávisť voči nášmu prvému prezidentovi?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Rovnako, ako vnímam aj nekritické zbožňovanie jeho osoby a skutkov.

- *Vášim absolventským filmom bola snímka Mlyn. Je to skoro ako z iného sveta - váš otec je mlynár. Ako vás to ovplyvnilo?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Vždy, keď som sa v noci bála byť sama, spomenula som, si, že o chvíľu svitá a môj otec práve vstáva. Zapne si tranzistor, uvarí tureckú kávu, potichu sa oblečie a pôjde do práce, aby zarobil peniaze a postaral sa o rodinu. A niekedy, keď na mňa padá celý svet, spomeniem si, ako každé ráno vstáva a robí užitočnú prácu.

- *To, že mlynárstvo, aj mnohé iné remeslá, sa odsúvajú na okraj, svedčí o vykořenení človeka; o jeho odvrátení sa od pôvodných väzieb k prírode a k Bohu. Akoby to bolo takmer druhým vyhnaním z raja. Myslite, že ešte je šanca na návrat?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Nie. Ale je šanca na znovuvytvorenie hodnôt.

- *Po absolvovaní prvej vysokej školy ste chvíľu pôsobili ako učiteľka občianskej náuky a dejepisu. Aká to bola skúsenosť? Nenarazili ste na generačný konflikt a pohrdanie mladých hodnotami?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Narazila som tak, že som sa z toho doposiaľ nespamätala. Bol to veľmi zlomyseľný žart. Alebo ktovie, možno to bolo inak. Možno som to chcela ja sama a On ma potom vo svojej nekonečnej múdrosti posotil inam.

- *Film Ábelov čierny pes ste nakrúcali v českých dedinkách v rumunskom banáte. Aké poznanie ste si odtiaľ odniesli?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Že život v spojení s prírodou, dni naplnené ťažkou manuálnou prácou, láska bez rozchodov a manželstvo bez rozvodov, tradície bez zosmiešnenia a viera bez pochybností ešte jestvujú.

- *Ako vnímate dejinný rozpor medzi dedinou a mestom, v poslednej dobe zostrený na útok na tradičnú spoločnosť?*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Nevnímam. Som dievča z dediny. Všetci sme sedliaci. Málokto z nás má doma modré rodokmene. Je to iba hra na Bratislavu a zvyšok Slovenska.

- *Darí sa vám zachovať si film ako chrám? Aby práve on bol svätým miestom vo vašom živote, kam vstupuje hriešnik a vychádza lepší, naozajstný človek.*

MARIANA ČENGEL-SOLČANSKÁ: - Nie. Ani som nikdy takú ambíciu nemala. Film je iba snaha povedať, že zmysel ľudského života je v jeho premene na život večný.

Zhovárala sa KATARÍNA DŽUNKOVÁ
Snímky z nakrúcania filmu:
Lukasz Wojciechowski

MARIANA ČENGEL SOLČANSKÁ

Z veršov

* * *

*Videla som nariekať anjela v lete pod agátmi
Je smutné keď anjeli naučia sa nariekať
Čo potom moje slzy zavážia
Nebo je jaskyňa bez hesla
Počuješ, kdesi von za oblokom
Mihol sa tieň bezzubého žobraka
December je ako naša jedna hodina
Pamätáš, vždy som ti povedala všetko
Snád' preto, že v tvojej dlani sú prsty moje
A nedovídam na Boha
Ty vždy bol si moje všetko
Ostatné zacláňa mi tvoja štíhla postava.*

*Zase Bože rozkvitli nám orgovány
Dni za dňami utekajú
Starneme každý pri svojich kriekoch
V pradávnych dobách zasiatych
Vidíš nás ako sa tmolíme
Pod nohami tvojich slov
A siahame si na životy
Strelení utekáme za smrťou.*

*Nezazlievaj nič
Naše bolesti nám
Nedovolia čakať na ruky tvoje
A sami nevidíme do okien očí tvojich
Ako máme vedieť že ťa hneváme
Keď ani toľko nevieme
Či sa voláš ako my
Prepletaj si prsty naše vo svojich
Nečuduj sa stratám našim náhodným.*

Helena

*Čakám na smrť tvoju
A znie to ako pochválen
Do ďalšieho dňa.
Koľko ich ešte máš?
Žena môjho života
Z tvojich útlych bedier
Je moja zvláštna mať
Z tvojich očí
Sa rinuli slzy čo učili ma plakať
Tvoje sny o zlomených muškátoch
Stali sa pravdivými
A navždy si zostala kňazkou mojich noci
A tvoje mlieko som pila
Ako z prs
A teraz čakám
Na hodinu tvojej smrti
Ako na návštevu polnočnú
Ako na sprisahanie božích anjelov
Čo vezmú ťa tam kam nedočiahnem.
Čakám na hodinu tvojej smrti
Tvoja posteľ je zastretá a
Predsa cítim vôňu tvojich šiat
I rúk
A ozvena tichého hlasu
Ako mi vraví
Najprv sa pomodli
Ako mi tiško kladiš ruku na tvár
A vravíš- horiš celá
Čo budeme robiť?
Ty a ja.
Ako sa rozlúčime?
Ty povedz, ja neviem
Čakám hodinu tvojej smrti
A mám strach.
Väčší som nikdy nemala
Mám strach
Z tvojej cesty ďalekej
A že ťa sklame Boh
Keď tam nebudeme.
Čakám a je mi do plaču
Mám strach, mám strach
Z cesty na západ.
Ešte tu zostaň
Okamih dva
Pred cestou na západ.*

V roku 2002 vyšla v nemeckom vydavateľstve Friedrich Pustet kniha pod názvom *Der Nationalsozialismus und die slawische Welt* (Národný socializmus a slovanský svet) od Helmuta Schallera, (Regensburg 2002). Toto 320 stránové dielo obsahuje údaje z bohatých archívnych materiálov o slovanskom svete, jeho osude a utrpení najmä počas národného socializmu. Ako už sám titul knihy hovorí, stredobodom skúmania sú roky 1939 - 1945, keď boli Slovania vystavení extrémnemu ponižovaniu zo strany Nemeckej ríše. Autor si všima nemeckých slavistov a historikov zaoberajúcich sa východoeurópskymi dejinami a i to, do akej miery títo spolupracovali s vtedajším režimom. Zisťuje, že s režimom nespocovali. Inak to bolo pri tzv. Nemeckých vedeckých inštitúciách v Sofii, v Belehrade, v Záhrebe, v Bratislave, v Bukurešti, v Krakove, v Poznani a istý čas aj v Odesse a v Tirane, ktoré rozširovali a upevňovali politický vplyv Nemeckej ríše. Zaoberá sa aj geografickým pojmom „východná Európa“, zrozumiťne podáva dejiny slovanských národov a ich spoluprácu s Nemeckom. Podáva obsiahly materiál o počiatkoch a vývoji slavistiky, o slavistických dielach a slavistoch, udávajúci smer vývoja slovanskej filológie v Nemecku. Venuje sa aj rasovej teórii národných socialistov, hlavným dielam teoretikov tejto teórie a jej aplikáciu na jednotlivé slovanské národy. Skúma, v akom rozsahu bola slavistika od svojho počiatku ideologizovaná, najmä v čase národného socializmu. Svoje poznatky získava na základe vyšších publikácií a do toho času nezverejneného archívneho materiálu, rôznych nariadení a plánov na presídlenie a vyhnanie Slovanov.

Koncom 19. storočia bolo na nemecky hovoriacom území založených 5 kateder slovanskej filológie - Vratislav (1842), Viedeň (1849), Graz (Štajerský Hradec), Lipsko (1870), Berlín (1872), neskoršie v Mnichove (1910) a v Kráľovci (1940).

Autor došiel k záveru, že záujem o východnú Európu, najmä o Rusko nastal na rozhraní 19. a 20. storočia, neskoršie aj o jej juhovýchod, čo súvisí s expanzívnymi národnopolitickými snahami Nemeckej ríše.

Drang nach Osten bol živý odjakživa. Celé tisícročie Nemci kolonizovali smerom na východ, od Labe a Šumavy až po Fínsky záliv a Čierne more. Kvôli posilneniu nemeckého ducha tam zakladali svoje národnostné spolky. Nemeckou kolonizáciou Sliezska boli Lužickí Srbi oddelení od Poliakov a Čechov. Udržali sa dodnes ako slovanská menšina na Lužici, vo východnom Nemecku Nemci vytlačili Slovanov zaberajúc ich územia a Slovanov aj ponemčovali, prípadne sa títo udržali ako slovanská menšina na území Nemecka. Zväčša sa však stratili, zanechajúc po sebe iba toponymiu, čiže slovanské názvy miest, hôr, riek, vrchov a pod. Takýto osud stihol Porýnskych a Polabských Slovanov, Slovanov v Pomoransku a inde.

Po 1. svetovej vojne vznikali nové štáty, prípadne došlo k novému určovaniu hraníc a tak sa nemeckí kolonisti v Poľsku a v Československu ocitli mimo hraníc Nemecka. Ich integrácia v novom štátnom zväzku bola veľmi obtiažna. Nezmierni sa s Versailleskou zmluvou, považovali ju za diktát. Na územiach, ktoré predtým kolonizovali, chceli autonómiu. Nie náhodou sa v tomto čase začalo v Nemecku s intenzívnejšou výučbou tzv. „východných“ jazykov, najmä ruštiny a v archívniectve poľštiny. Bolo treba ovládať jazyk protivníka, čítať jeho literatúru v origináli a poznať jeho myslenie.

V roku 1933 sa dostávajú k moci národní socialisti s ich národnosocialistickou ideológiou. Schaller sa za-

oberá i jej základnými pojmami: národ (Volk) a rasa (Rasse) a ich aplikáciou na jednotlivé slovanské národy. Zistil pritom, že pri klasifikácii jednotlivých slovanských národov značnú rolu zohrali Alfred Rosenberg (1893-1946), Georg Leibbrandt (1889-1980?), Paul Antone Lagarde (1827-1891), Heinrich von Treitschke (1834-1896), najmä však kniha *Základy 19. storočia* (Grundlagen des 19. Jahrhunderts) od Angličana Houstona Stewarta Chamberlaina (1855-1927). Bulhari, Slováci a Chorváti požívali u národných socialistov jednoznačne vyššie uznanie ako Lužickí Srbi, Česi, Poliaci a Rusi.

Hitler chcel slovanské územie, ale bez Slovanov. Nemal záujem na ich

DARINA VERGESOVÁ

Národný socializmus a slovanský svet

germanizácii, miešani sa s „podradnými“ rasami. Bol tej mienky, že v nemeckých žilách prúdi už aj tak príliš veľa slovanskej krvi a pri obsadení oblastí so slovanským obyvateľstvom by jej bolo ešte viac. Čo treba urobiť? Slovanov na týchto územiach vyľudniť!

Slovanská toponymia bola v Nemeckej ríši politickým problémom. V roku 1937 sa prevádza jej evidencia, t. j. názvov miest, riek a pod., ktoré boli očividne slovanské, za účelom ponemčenia. V roku 1939 mala vyjsť publikácia lipského slavistu Richarda Trautmanna *Slavische Ortsnamen Mecklenburgs und Holsteins* (Slovanské názvy miest v Meklenburgu a v Holštajnsku). Nevyšla, bola zakázaná. Vyšla až v roku 1950 v Berlíne. Podobný osud stihli ďalšie Trautmannove práce *Die wendischen Ortsnamen Ostholsteins, Lübecks, Lauenburgs und Mecklenburgs* (Slovanské názvy miest vo východnom Holštajnsku, Lübecku, Lauenburgu a Meklenburgu) ako aj jeho tretiu prácu o starších slovanských názvoch miest v severnom Nemecku. Tieto tri Trautmannove knihy sa dostali na index literaturum prohibitorum, ich autor bol prenasledovaný ako politicky nespoľahlivý.

Podobným represáliam bol vystavený aj Max Vasmer (1886-1962). Ríšske ministerstvo pre národnú osvetu a propagandu zakročilo proti nim vydávanému periodiku berlínskeho inštitútu pre slovanské jazyky pod jeho redakciou, pretože jeho práca o menšinách, nezodpovedala politickému trendu. Vasmer mal ťažkosti aj s vydávaním časopisu *Zeitschrift für Slawische Philologie* (Časopis pre slovanskú filológiu). Podobný osud stihol aj knihu jeho žiaka Reinholda Olscha *Slawische Dialekte in Oberschlesien* (Slovanské dialekty v Hornom Sliezsku). Represáliam boli vystavení aj Wolfgang Gesemann, pretože nesúhlasil s ideológiou národného socializmu a Eugen Häusler (1895-1977), ktorý sa habilitoval v slovanskej filológii na univerzite v Kráľovci, 1931 sa stal riadnym profesorom, bol však kvôli príslušnosti k SPD (sociálna strana v Nemecku) a sympatiám k Sovietskemu sväzku disciplinárne stíhaný a musel odísť do dôchodku. Do ťažkostí sa dostali aj historici, zaoberajúci sa východnou Európou, lebo sa odkláňali od „politickéj korektnosti“ vtedajšej doby. Napr. Otto Hoetsch, profesor pre východoeurópske dejiny musel opustiť univerzitu a jeho odchodom zanikol aj *Zeitschrift für Osteuropäische Geschichte* (Časopis pre východoeurópske dejiny).

Vo viacej ako 4 miliónoch exemplárov v 15 rôznych jazykoch vychádzal časopis „Der Untermensch“ (pod-

človek), ktorý mal určovať smer postupu so Slovanmi v Nemecku.

(Po roku 1945 Nemci stratili tzv. „východné“ univerzity (v Krakove, vo Vratislavi, v Poznani, v Kráľovci a „nemeckú“ univerzitu v Prahe) a slavistika sa začala uberať iným smerom. V univerzitných štúdiách zaoberajúcich sa Slovanmi, nebolo badať žiadny vplyv národnosocialistickej ideológie. Nemožno to však tvrdiť o populárnovedeckej literatúre o Slovanoch. Vychádzalo tu množstvo publikácií, ktoré boli jednoznačne protislovanské, ešte stále pod vplyvom ideológie národného socializmu.

V NDR sa začala po vojne vyučovať ruština ako najdôležitejší slovanský jazyk v školách aj na univerzitách. V

lužickej srbčine sa začali vydávať nové učebnice a slovníky. Oproti tomu vývoj slavistiky v Nemeckej spolkovej republike šiel spočiatku pomaly. Až v 60 a 70 rokoch našli slovanská filológia a východoeurópske dejiny pevné miesto na väčšine univerzít).

LUŽICKÍ SRBI

Na základe tzv. Lužickosrbského nariadenia (Wendenerlass) z roku 1937 bol zakázaný lužickosrbský jazyk. Zakázané boli aj prednášky na tému o lužickosrbských obyčajoch, zvykoch a ich národnej kultúre. Lužickí Srbi a ich územie (Lužica) prestali existovať aj geograficky. Boli národom bez identity. Pomenovania (toponymia) boli možné iba v nemeckom jazyku. Lužickosrbské deti museli navštevovať nemecké detské škôlky, aby sa takto dostali z dosahu babičky, ktorá hovorila iba po lužickosrbsky. Na školách počas prestávok deti nesmeli rozprávať v svojej materčine, iba po nemecky. Vyučovať na lužickosrbských školách mohli iba osoby spĺňajúce kritérium „deutschblütig“ (nemeckej krvi). V máji 1937 bola zakázaná aj stretná organizácia Lužických Srbov Domovina

Prvé zákazy používania lužickosrbského jazyka sú známe ešte z 13. storočia (1293), ďalšie nasledovali v 14., 15. a v 17. storočí. Napriek tomu v Hornej Lužici došlo v 18. storočí ku kodifikácii lužickosrbského jazyka. Po vzniku Nemeckej ríše v roku 1871 došlo ku germanizácii Lužických Srbov a obmedzeniu ich jazyka na cirkevnom poli a v školstve. V roku 1873 vyšlo v Sasku školské nariadenie, že vyučovanie vo vyšších triedach musí prebiehať iba v nemeckom jazyku a vo vládnom okruhu Liegnitz bola lužická srbčina dokonca zakázaná.

POLIACI A VÝUČBA

TZV. VÝCHODNÝCH JAZYKOV

Výučby tzv. východných jazykov sa dožadovali najmä archivári a zamestnanci prevádzajúci nemecko-východnú politiku na slovanskom území. Nemci ovládajúci iba svoju materčinu, mávali problémy dohovoriť sa s miestnym obyvateľstvom. Ich žiadosti narazila na rozhodujúcich miestach na nepochopenie vychádzajúce z mienky, že Nemci nemajú zapotreby zaoberať sa pomerne ťažkým jazykom menejcenného národa. Napr. Poliakov nech sa naučí toľko po nemecky, aby rozumel nemeckým rozkazom. Nie je žiaduce, aby sa Poliakov učil na asimiláciu naučil dobre po nemecky. Zapotreby ale je, aby Nemeck rozumel toľko po poľsky, aby nepotreboval tlmočníka. Nemci vyslaní na východ mali za úlohu upevniť kontakty medzi nemeckým vnútrozemím a územiami koloni-

zanými Nemcami, podľa vtedajšej terminológie „východnými provinciami“, prípadne územiami, o ktoré mali záujem. Ich úlohou bolo zakladať tam kultúrne a politické oporné body, budovať rôzne inštitúty a univerzity a takto realizovať všetky opatrenia pre dosiahnutie nemeckého východu. Ústupčivosť voči Poliakov a iným východným národom mala nahradiť tvrdá a prísna politika, aby sa predišlo stratám vraj „plnohodnotnej“ časti nemeckva. Plánovalo sa osídlenie oblastí, ktoré neboli husto obývané, na hruhu pripútaným nemeckým roľníctvom. Nemecké obyvateľstvo v týchto oblastiach sa malo strojnosťou ako hrádza proti „v každú chvíľu k vpádu pripraveným Poliakov“.

Silnej germanizácii boli Poliaci vystavení najmä po rozdelení medzi Prusko, Rusko a Rakúsko, koncom 18. storočia. Poľské názvy premenovávali na nemecké, vyučovanie náboženstva v poľštine bolo zakázané a pod. Neskoršie, v období národného socializmu, chceli jeho predstavitelia svoju rasovú teóriu aplikovať aj na Poliakov. Plánovali rozdeliť Poliakov do troch skupín. Jedna skupina mala byť fyzicky likvidovaná, druhá mala odísť na nútené práce do Nemecka a tretia skupina mala zostať v Poľsku ako lacná pracovná sila. Poliaci určení na práce v Ríši, mali nosiť na viditeľnom mieste hornej časti obleku písmeno P fialovej farby na žltom podklade, aby sa videlo, že sú Poliaci a teda v kruhu nemeckých rodín nemajú čo hľadať.

Na poľskom území pripojenom k Ríši bol totálny zákaz používania poľského jazyka, nevynímajúci ani bohoslužby.

ÚTOK NA ZSSR

Dňa 22. júna 1941 prepadli vojenské sily Nemeckej ríše územie ZSSR, hoci 23. augusta 1939 Hitler a Stalin uzavreli vzájomnú dohodu o neútočení. Napredovanie nemeckej armády sa podarilo Sovietom zastaviť až pod Moskvou a potom hlavne 2. februára 1943 v bitke pod Stalingradom. Hneď po prepade Sovietskeho zväzu vydal Hitler nariadenie o spravovaní nových okupovaných východných území, ktoré mali podliehať ríšskym komisariátom a tieto sa ďalej mali deliť na generálne obvody a potom na okresy. Spomenuté komisariáty mali siahať až po Ural. Za Ural malo byť presídlené domorodé obyvateľstvo. Nemeckí juristi dostali na zabraných územiach pokyn, aby sa nestavali proti umelým potratom dievčat a žien. Usudzovalo sa, že je zapotreby veľkoryso podporovať obchod s antikoncepcívnymi prostriedkami a keďže sa životná úroveň aj nenemeckého obyvateľstva zvýši, treba previesť opatrenia proti jeho rozmnožovaniu sa. V žiadnom prípade sa nemala prevádzať starostlivosť o jeho zdravie, ako očkovanie a pod. Na okupovaných územiach mala byť úradným jazykom nemčina. Na nemeckých úradoch sa smelo hovoriť iba po nemecky. V normálnom styku sa mohli používať aj oblastné jazyky: estónčina, litavčina, lotyščina, ukrajčina, ruština ...

JUHOSLÁVIA

V apríli 1941 vtrhli nemecké a talianske jednotky do Juhoslávie. Krátko nato Juhoslavia kapitulovala a začalo sa jej delenie. Časť Slovinska a Dalmácie dostalo Taliansko, Kosovo a západné Macedónsko pripadlo Albán-

sku, Bulharsko obsadilo hlavnú časť Macedónska. Čierna hora sa stala protektorátom, Srbsko sa dostalo pod vojenskú správu Ríše a Chorvátsko dostalo samostatnosť.

Južní Slovania (Chorváti, Bulhari, Srbi...) pre Hitlera neboli zaujímaví. Zato ale Rusi, Poliaci, Ukrajinci a Česi, a síce kvôli „lebensraum“ (životnému priestoru), ktorý Hitler potreboval pre nemecký národ.

BULHARSKO

V zahraničnej politike Nemeckej ríše osobitné postavenie spomedzi slovanských štátov zaujalo Bulharsko a to nielen pred a po 1. svetovej vojne, ale aj v rokoch 1933 - 1945. Podobne ako so Slovenskom aj s Bulharskom Nemecká ríša uzavrela kultúrnu dohodu. Bola to dohoda o vzájomnej podpore štúdia kultúry a jazyka na vysokých školách, o vzájomnej výmene študentov a žiakov, o spolupráci na poli filmu, rozhlasu, divadla, tlače a športu.

PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA

V roku 1933 sa Sudetonecká strana na čele s Konradom Henleinom (1898-1945) rapídne dostávala pod vplyv národného socializmu. Domáhala sa zastúpenia v parlamente, neskoršie aj autonómie pre Sudetských Nemcov. V máji 1935 dosiahla v parlamente väčšinu nemeckých mandátov a v rokoch 1937/38 požadovala pripojenie Sudiet k Nemeckej ríši. Mnichovskou dohodou z 29./30. septembra 1938 boli Sudety pripojené k Nemeckej ríši.

Nariadením Hitlera zo dňa 16. 3. 1939 sa stal zostatok Čech a Moravy protektorátom, štátoprávne integrovanou súčasťou Nemeckej ríše, v ktorom české obyvateľstvo dostalo autonómnu samosprávu. Nemci žijúci v Čechách nadobudli štátnu príslušnosť Nemeckej ríše a nemecké obyvateľstvo štátnu príslušnosť protektorátu. Na čele „autonómnej“ správy bol prezident, ktorý musel mať Hitlerovu dôveru. Výsostné právo Nemeckej ríše zastupoval ríšsky protektor, ktorý sa zodpovedal priamo Hitlerovi.

Česi v protektoráte sa mali postupne odnárodňovať, nadobudnúť povedomie Ríše, v nemalej miere aj cez nemeckú kultúru: nemeckou univerzitou a inými vysokými školami, nemeckou hudbou a umením. Uvažovalo sa aj o národnom múzeu pod vedením ríšskeho protektora. Praha sa mala stať centrom nemeckého umeleckého života.

Hitlerove úvahy ohľadne budúcnosti Čechov a Moravanov možno zhrnúť do troch bodov:

- ponechať im autonómiu, pričom by boli Nemci v protektoráte rovnocennými občanmi s Čechmi. Túto možnosť však vylúčil, počítajúc s deštrukciami z českej strany
- vysídliť všetkých Čechov a Moravanov a takto prázdny priestor osídliť Nemcami. Od tohoto zámeru upustil, pretože realizácia takéhoto plánu by vyžadovala približne 100 rokov.
- germanizovať Čechov a Moravanov a tak ponemčiť celý česko-moravský priestor. Toto riešenie sa mu zdalo byť najpriateľnejším. Z asimilácie mali byť vylúčení a odstránení tí Česi a Moravia, ktorí buď rasovo nevyhovovali alebo boli nepriateľsky zameraní voči Ríši. Podobný osud mal stihnúť aj Čechov žijúcich vo Viedni, patriacej po „anšluse“ do Nemeckej ríše. Ríšsky vedúci Baldur von Schirach (1907-1974) vo funkcii župného správcu (Gauleiter) Viedne v júni 1942 vyhlásil, že v jeseni (1942) bude Viedeň vyčistená od Židov a po nich aj od Čechov.

SLOVÁCI A SLOVENSKO

Je pozoruhodné, že národnosocialistické Nemecko sa na Slovensko a Čechy, dva susedné západoslovanské národy, tak rozdielne dívalo. Schaller nachádza odpoveď hlavne v politickom

vývoji: Slovensko bolo bokom veľkých západovýchodných obchodných ciest a bolo skôr odľahlejším miestom, kde si Slováci viacej ako Česi mohli udržať svoj národný ráz, čo pravdepodobne Hitlerovi imponovalo.

Z „rasistického“ pohľadu ríšskych predstaviteľov Slováci dosiahli vyššie „ocenenie“ ako Česi, pretože u Slovákov sa vraj zreteľne silnejšie prejavujú prvky nordickej rasy ako u Čechov, čo ich robí „cenejšimi“ než sú Česi.

Osobitnej priazne sa dostalo v Nemecku slovenčine, slovenským dejinám, kultúre a literatúre. Uvažovalo sa, že slovenčina by mohla byť voliteľným predmetom na nemeckých stredných školách. V tom čase boli v Nemecku vydané knihy ako:

- Michael Schwartz: Die Slowakei. Der jüngste Staat Europas. Leipzig 1939.

- Slowakisch-deutsches und deutsch-slowakisches Wörterbuch. Mit Aussprachenanleitung von Dr. Michael Schwartz. Berlin 1943.

- J. Benić / J. M. Seewarth: Taschenwörterbuch der slowakischen und deutschen Sprache. Band I. Slowakisch-deutsch. Leipzig 1941.

- Ján Irmer: Slowakisches Lesebuch. Leipzig 1943 (Veröffentlichungen des Instituts für Geschichte und Kultur Südosteuropas an der Universität Leipzig).

- Andreas Mráz: Die Literatur der Slowaken. Berlin-Prag -Wien 1943.

Recipročne zas Mníchovská Nemecká akadémia (Deutsche Akademie München) zriaďovala lektoráty nemeckého jazyka vo všetkých dôležitých slovenských mestách. Intenzívne vzťahy medzi obidvoma štátmi boli aj na poli kultúrno-politickom. V rámci väčších vedeckých podujatí naplánoval Úrad pre zahraničie a Ríšske vysokoškolské grémium nemecko-slovenský tzv. „vedecký tábor“. V októbri 1943 sa konal v Kežmarku „Vysokoškolský týždeň“. Uskutočnil sa dokonca aj väčší počet prednášok nemeckých referujúcich, dokonca aj v malých mestách.

Schaller vo svojej knihe v hlavných bodoch zhŕňa dejiny Slovenska po 1. svetovej vojne. Staršiemu úseku slovenských dejín venuje iba zopár všeobecných údajov, že do konca 1. svetovej vojny bolo Slovensko späté s dejinami Maďarska. Bez toho, aby Slováci mohli myslieť na vlastnú štátnosť, už od roku 1867 viedli boj o vlastnú kultúru, pričom otázka vlastnej štátnosti skrsla až v 1. svetovej vojne. Pittsburská dohoda z konca mája 1918 stanovila štátny celok naplánovaný na 10 ročné skúšobné obdobie s Čechmi pod dôraznou podmienkou zachovania slovenskej samosprávy, slovenského jazyka a vlastného parlamentu. Česká strana tieto záväzky nedodrжала a tak skoro nato národne prebudené slovenstvo pod vedením katolíckeho kňaza Andreja Hlinku (1864-1938) žiadalo autonómiu v rámci Československého štátu. Tieto snahy o autonómiu prišli národnosocialistickému Nemecku vhod. V súvislosti s pripojením Sudiet s Nemeckou ríšou a rozpadom Československa dosiahli Slováci 14. marca 1939 vlastný štát. 16. augusta zomiera Andrej Hlinka, na jeho miesto prichádza Jozef Tiso (1887-1947), taktiež katolícky kňaz. Tiso bol spoluzakladateľom Slovenskej ľudovej strany, od roku 1938 do roku 1945 jej predsedom, 1938 - 1939 ministerským predsedom a od roku 1939 do 1945 prezidentom Slovenska. Schaller niekoľko riadkov venuje aj „druhému mužovi Slovenska“, Vojtechovi Tukovi (1880-1946).

Stenografickým štýlom zachytáva niektoré ďalšie úseky tohto obdobia. Pri 10. marca 1939 sa zmieňuje, že vláda v Prahe sa pokúšala zakročiť proti snahám Slovákov o samostatnosť a pozbavila Tisu jeho úradu. 13. marca odcestoval Tiso do Berlína, aby vraj požiadal Hitlera o pomoc. Historické skutočnosti sa odohrávali však inak. Podľa Schallera to vyzeralo tak, akoby Tiso šiel z vlastnej vôle žiadať Hitlera o pomoc. V skutočnosti bol Tiso delegovaný za prísnych podmienok a obmedzení a už vôbec nešiel do Berlína žiadať o pomoc. Schaller tu prebral stereotypné údaje bez toho, aby sa presvedčil o ich správnosti.

Vcelku však sú pasáže o Slovensku podané autorom so snahou o objektivitu.

Úmysel autora spracovať tému o slovensko-nemeckých vzťahoch počas národného socializmu sa vydaril. Jeho bohatý materiál je studnicou inšpirácií k nachádzaniu a spracovaniu ďalších rôznych tém. Kniha je bezpochyby cenným prínosom nielen pre vedné obory týkajúce sa slavistiky a východoeurópskych dejín, ale aj pre štúdium tohoto obdobia všeobecne.

V nedeľu 29. augusta sme si pripomenuli 60. výročie likvidácie ženských reholí, ktorá niesla meno Akcia R. Bola iba pokračovaním prenasledovania Katolíckej cirkvi na Slovensku, keď sa povojnová Č-SR dostala do sféry vplyvu Sovietskeho zväzu. Korene prenasledovania kresťanov a vôbec občanov vo východnom bloku siahajú do bolševického Ruska. Už gen. M. R. Štefánik počas svojho pobytu na Sibíri v roku 1918 poslal do Prahy telegram, v ktorom píše, že ide o chorobný prejav najnižších ľudských pudov a „koketovať s bolševickými smermi rovnalo by sa opustiť cestu zdravého rozumu.“ Ateistický komunizmus odsúdil v roku 1937 aj pápež Pius XI. v encyklike Divini Redemptoris - O bezbožníckom komunizme. Proti bolševizácii Slovenska boli biskupi, kňazi Andrej Hlinka, Jozef Tiso a ich súputníci. Opodstatnené boli preto aj obavy z vývoja po druhej svetovej vojne, ktoré sa vrchovato naplnili. Na Slovensku bolo síce menej komunistov ako v Čechách, ale ich vedúci činitelia boli učenlivými žiakmi a ochotnými vykonávateľmi stalinskej komunistickej politiky. Už po vypuknutí Povstania sa prejavili prvé kroky proti katolíckym kňazom, keď partizáni surovo umučili nevinných R. Schedu z Liptovského Svätého Jána, M. Martinku z Liptovského Svätého Mikuláša, A. Šalátu z Hájnik, J. Nemca z Lieskovca a mnohých ďalších terorizovali.

O krokoch, ktoré nový režim má podniknúť po vojne na likvidáciu Katolíckej cirkvi, napísal G. Husák 5. 2. 1945 v Správe pre KSČ do Moskvy. A tak hneď po vojne prišlo k poštátneniu cirkevných majetkov, likvidácii škôl, tlače a začali prenasledovať katolíckych biskupov.

Benešovi išlo predovšetkým o potrestanie Slovákov za autonómiu a štátnu samostatnosť. Súdili ich tzv. retribučné súdy s cieľom diskvalifikovať slovenský katolicizmus. Keď sa vývoj na Slovensku po voľbách roku 1946 neuberal podľa predstáv Moskvy a KSČ prišlo k obmedzovaniu práv Zboru povereníkov, začali prenasledovať predstaviteľov katolíckeho krídla v

STANISLAV MÁJEK

K 60. výročiu likvidácie ženských reholí

Demokratickej strane, prišlo k ich zatváraní i popravám. Táto politika viedla k „Vítěznému únoru“ v roku 1948, po ktorom komunisti prevzali moc a nastúpili do otvoreného boja proti Cirkvi s cieľom zabezpečiť si kontrolu nad Cirkvou, izoláciu cirkevnej hierarchie od kňazov a veriaciach a napokon pretrhnúť zväzky s Rímom a vyhlásiť národnú cirkev. O to sa usilovala rozkolnícka tzv. „Katolícka akcia“ z roku 1949. Riadila ju tzv. „Cirkevná šesťka“, ktorú tvorili A. Čepička, Z. Fierlinger, V. Kopecký, V. Široký, J. Hendrych a V. Clementis. Na Slovensku sa angažovali Husák, Holdoš, Šmidke, Okáli, Bašťovanský, Bacílek, Novomeský, Moško, Viktory, ale nezaostávali ani pracovníci ŠtB O. Valášek, M. Bel, M. Horský, Š. Černák, J. Gláser, V. Sedmík a ďalší. Žiaľ, našli sa aj katolícki kňazi (Plojhar, Fiala, Horák, Lukačovič, Škoda, Straka, Scheffer, Adamčík a ďalší), ktorí kolaborovali s komunistickým režimom. Na biskupské úrady boli dosadení arogantní vládni zmocnenci, aby biskupov izolovali a kontrolovali. Biskupi Vojtaššák, Buzalka, Gojdič, Kmeťko, Škrábik, Jantusch (aj viacerí nástupcovia po zomrelých) nebojáčne bránili Cirkvi a kňazov, ale napokon prvých troch zatvorili a v monster-procese odsúdili na dlhoročné väzenie.

V máji 1949 začali s likvidáciou výchovných ústavov reholí. Od augusta 1949 boli perzekvovaní nepoddajní kňazi, ktorí odmietli podpísať Ohlas KA. Mnohých deportovali do „kárných“ kláštorov na preškolenie alebo krivo obvinili a postavili pred súd. Prenasledovaní a väznení boli aj občania, ktorí bránili svojich kňazov. Pre dozornad cirkvami, predovšetkým katolíckou, bol zriadený zákonom č.217/49 Štátni úrad pre věci cirkevné.

Jeho kaplánske pôsobiská boli v Bratislave -

V nedeľu 18. júla 2010 si Pán povolal vzácnu kňazskú osobnosť, trpiteľa za vieru ThDr. Mons. Borisa Travencu vo veku nedožitých 90 rokov a 66 rokov kňazstva. Odišiel kňaz verný Cirkvi i národu, ktorý vo vinici Pánovej pracoval takpovediac do posledného dychu. Pohreb sa konal 23. júla 2010. Bohoslužbu za nehoho celebraval v kostole Sv. Ducha v bratislavskej Dúbravke em. biskup D. Tóth za asistencie em. arcibiskupa J. Sokola, gen. vikára J. Formánka, miestneho farára

Základnú a strednú školu vychodil v Bratislave. Po maturite v roku 1940 sa prihlásil na Bohoslovckú fakultu Slovenskej Univerzity v Bratislave. Za kňaza bol vysvätený biskupom Michalom Buzalkom v deň svojich narodenín na Bielu sobotu 31. marca 1945. Primičnú sv. omšu mal v Blumentáli 2. apríla 1945 za streľby a dunenia kanónov prichádzajúceho frontu. Preto boli prítomní len rodičia, kostolník a miništrant Augustín Schweighofer.

Jeho kaplánske pôsobiská boli v Bratislave -

Za ThDr. Mons. Borisom Travencom

ThDr. S. Vojtko a viacerých kňazov. Svätý omše sa zúčastnilo mnoho veriaciach z Bratislavy, z jeho predchádzajúcich pôsobísk, ako aj rehoľné sestry z Charitného domova v Beckove, kde prežil posledné mesiace svojho života. Životnú dráhu tohto vzácneho kňaza priblížil v homílii jeho priateľ em. biskup D. Tóth a ďalší v rozličkových príhovoroch. Všetci vzdvihli predovšetkým jeho vernosť Cirkvi, kňazskému povolaniu, a to aj v čase komunistického prenasledovania, jeho príkladný kňazský život, vzdelanosť, zásadovosť, dôslednosť, presnosť, lásku a starostlivosť o veriaciach a charizmatickú prácu s mládežou, najmä miništrantmi, ktorými sa obklopoval na všetkých svojich pôsobiskách. Práve to bola pravá príčina, prečo bol za totality prenasledovaný, zatknutý a vo vykonštruovanom procese odsúdený na dva a polročné väzenie a troj ročnú stratu občianskych práv. To ho nezlomilo, skôr posilnilo, aby po získaní cirkevného súhlasu pokračoval s plným nasadením v Kristovej službe do konca svojich fyzických síl. Dožil sa požehnaného veku pri plnom duševnom zdraví a svoje zdravotné problémy a bolesti obetoval za duše v očistci. O tom, že išlo o osobu svätého života svedčí udalosť, ktorú uviedol em. b. D. Tóth v homílii. Rehoľná sestra z Charitného domova v Beckove navštívila Mons. Travencu v nemocnici v Novom Meste n/V, kde bol hospitalizovaný. Povedal jej, ako mu sv. páter Pio oznámil, že mu ostáva ešte dvanásť dní života. A skutočne na dvanásť deň odovzdal dušu Stvoriteľovi.

Mons. Travenec sa narodil v Nitre 31.3.1921.

Blumentáli, v Borskom Sv. Mikuláši, Novom Meste n/Váhom, v Bratislave - Dóme sv. Martina, v Šuranoch a v Seredi. V roku 1951 bol uväznený pre návštevu ukrývajúcej sa kňazov v Borskom Sv. Mikuláši a v roku 1953 prepustený na amnestiu. Najprv musel pracovať v Botanickej záhrade a potom bol tri roky bábkohercom v Divadle pracujúcich v Žiline. Keď v roku 1956 získal súhlas Cirkevného úradu ísť do pastorácie, stal sa kaplánom v Trnave, správcom v Zlatých Moravciach, v Štiavnických Baniach a vyše 25 rokov bol dekanom na Myjave. Po odchode do dôchodku r. 2006 pôsobil do r. 2009 ako pomocný duchovný v Bratislave - Dúbravke, kde vďaka pánovi farárovi bolo o neho vzorne postarané. Po zhoršení jeho zdravotného stavu bol umiestnený v Charitnom domove v Beckove. Zomrel 18.7.2010 a pochovaný je v rodičovskom hrobe na Martinskom cintoríne v Bratislave.

Okrem pastoračnej činnosti bol aktívny publikačne i spoločensky. Viedol detskú rubriku v Katolíckych novinách, pracoval v združení Viera a svetlo (postihnuté deti) a významnú funkciu zastával v mládežníckom hnutí Legio Angelika. Publikoval v časopisoch Priateľ dietok, Skaut, Nová mládež, Duchovný pastier, Viera a život, Posol Božského Srdca, Rodinné spoločenstvo, Máriina doba, Liturgia, prispieval do Katolíckych novín a rakúskeho časopisu Diakonia. Knižne vydal Deti, buďte sväté! (1948), Spomienky kňaza na väzenie a civilné zamestnanie v období komunistickej totality (2002) a spoločenskú hru Cesta životom. Prekladal knihy a články z nemeckého jazyka, ktoré uverejňoval v rozličných časopi-

kevní, ktorý mal v Bratislave odbočku Slovenský úrad pre věci cirkevné. Oba úradovali od 1. novembra 1949. V Prahe ho riadil Z. Fierlinger a na Slovensku G. Husák a od r. 1953 L. Holdoš.

V roku 1950 prišli na rad rehole, počnúc obmedzovaním ich činností až po likvidáciu. Rehoľníkov likvidovali počas tzv. Barbarskej noci z 13. na 14. apríla 1950, keď ich prepadli v nočných hodinách a odviezli do sústredovacích alebo kárných kláštorov. Dňa 29. augusta 1950 stihol podobný osud rehoľníčky, ktoré tiež násilne previezli do sústredovacích kláštorov, kde boli neľudské podmienky. Obetavé rehoľnice, ktoré pracovali v nemocniciach, starali sa o chorých, chudobných, sirotu, vychovávali mládež, museli teraz vykonávať ťažké poľnohospodárske práce na štátnych majetkoch, JRD, v továrňach za neľudských podmienok. Mnohé sestry, hlavne predstavené, boli vo vykonštruovaných procesoch súdené a väznené. Veľkú časť sestier deportovali do prázdneho českého pohraničia. Treba sa skloniť pred týmito trpiteľkami a hrdinkami, ktoré v tichosti strádali a aj dnes to v skromnosti považujú ako niečo samozrejmé, ako obeť pre Najvyššieho.

Tým však prenasledovanie Cirkvi, kňazov, rehoľníkov, rehoľníč i laikov neskončilo. O tomto všetkom existuje bohatá historická literatúra a svedecké výpovede, za čo všetkým autorom patrí veľká vďaka. Mala by slúžiť najmä mladším generáciám, ktoré toto prenasledovanie nezažili, na poznanie pravdy a poučenie.

Tragickou iróniou komunistického systému bolo, že časť tých, ktorí roztáčali koleso prenasledovania, sa ocitla v komunistických väzniciach a niektorí boli aj popravení.

soch. Preložil knihu Anselma Grúna: Pokoj srdca (2003) a dielo Paula Brenniho: Hrdinovia minulosti vzor pre hrdinov budúcnosti. Po 2. Vatikánskom koncile sa zvlášť venoval liturgii a bol aj cirkevným sudcom. V Dúbravke sa stal čestným predsedom klubu kresťanských dôchodcov. Mons. Travenec sa živo zaujímal o súčasný verejný život. V roku 2005 na moju otázku, čo by odporúčal veriaciach, aby si uchovali katolícku vieru a svoju národnú identitu, odpovedal:

„Rozdiel medzi minulosťou a prítomnosťou je ten, že v minulom režime išlo o jasné prenasledovanie viery, veriaciach a samozrejme najmä reprezentantky viery Kristovej Cirkvi. Vtedy sme vedeli, kto nás prenasleduje, prečo nás prenasleduje a ako nás prenasleduje. Podľa toho sme zriadili aj svoju obranu. Súčasnosť je iná! Podľa niektorých odborníkov ide o veľký nárast náboženského prebudenia. Ale, žiaľ, toto prebudenie sa uberá nesprávnym smerom. Je to predovšetkým obdiv pohanských náboženských názorov, najmä z Orientu. Nuž ateizmus bezbrehého liberalizmu mohutne bojuje za zničenie princípov kresťanskej viery. Pripomeňme si napríklad iba posledný návrh v parlamente na uláhanie rozvodov, čo by viedlo v podstate k rozbitiu rodiny a rozkladu spoločnosti. Páni poslanci a poslankyne sa nehanbia tvrdiť, že je to niečo pokrokové a neuvedomujú si (alebo uvedomujú?), že ide o zničenie štátu. Taktiež musíme odsúdiť rôzne „vedecké“ teórie o vzniku života, práva rozhodovať o živote, o tzv. recyklácii života a ďalšie. Pre našich protivníkov je aj najhoršia paviera lepšia ako pravá viera. Musíme si uvedomiť, že len zdravé rodiny tvoria zdravý národ a ten môže vytvoriť zdravý štát. Slovenský národ v minulosti prežil a udržal si svoju identitu iba zásluhou toho, že zostal verný svojej kresťanskej a katolíckej viere a mal toľko vynikajúcich osobností, ktoré nezištne pracovali a obetovali sa pre národ. Dvojnásobne to platí aj dnes v treťom tisícročí.“

STANISLAV MÁJEK

Medzi početné a mimoriadne aktívne slovenské študentské a mládežnícke spolky prvej polovice dvadsiateho storočia patrilo Ústredie slovenského katolíckeho študentstva (ÚSKŠ), ktorého členmi a funkcionármi boli viaceré významné osobnosti slovenského politického, spoločenského a kultúrneho života.

Počiatky národného spolkového organizovania slovenských katolíckych študentov siahajú ešte do čias posledných rokov dožívajúcej rakúsko-uhorskej monarchie, keď na rímskokatolíckom piaristickom gymnáziu v Ružomberku vznikol a pôsobil študentský samovzdelávaci krúžok. Tento spolok už od jeho založenia ideovo viedli a usmerňovali piaristickí rehoľní klerici, ale po vypuknutí I. svetovej vojny povinne narukovali do armády a do vedenia samovzdelávacieho krúžku sa paradoxne a zároveň logicky postupne dostali agresívne protikatolícke elementy, tvorené študentmi maďarského a židovského pôvodu. Smerovanie spolku tak začína pod ich vedením naberať otvorený antikatólický a protislovenský kurz a nimi vydávaný časopis *Diákszava* (Študentské slovo) sa vysmieva zo slovenského katolíckeho tradicionalizmu a útočí na jeho predstaviteľov a zástancov. Slovenskí katolícki tradicionalisti však už v školskom roku 1917 - 1918 prešli z verbálnych príležitostných stretov do aktívnej organizovanej obrany a začali vydávať svoj časopis s recesistickým názvom *Liptóibryndza* (Liptovská bryndza), ktorý ilustroval nadaný Augustín Način. Na jeho stránkach polemizovali so svojimi oponentmi a povzbudzovali členov tradicionalistickej slovenskej katolíckej opozície. V septembri 1918 sa uskutočnili nové voľby spolkového predsedníctva, v ktorých sa jednoznačne presadila katolícko-evanjelická slovenská frakcia. Novým predsedom krúžku sa stal žiak ôsmeho ročníka Vladimír Šrobár (syn Vavra Šrobára) a prvým podpredsedom siedmak Karol Sidor. Ešte počas prázdnin roku 1918 začali Sidor s Načinom vydávať čisto slovenské periodikum s názvom *Listy pre mládež*, rozširované medzi slovenskými študentmi na Orave a Liptove.

Kvalitatívne nová etapa organizovania slovenského katolíckeho študentstva začína po vzniku československého štátu, ktorý mal podľa slov jeho prvého prezidenta Masaryka poskytnúť katolíkom iba toľko slobody, koľko si sami vybojujú. Idea samostatného tlačeného študentského časopisu, ktorá bola programovo navrhnutá na stránkach *Národných novín*, sa začala naplňovať v novembri 1918. Časopis dostal podľa Sidorovho návrhu názov *Vatra*.

Ešte koncom roku 1918 boli slovenskí študentskí aktivisti telegramom pozvaní na prvý kongres česko-slovenskej študujúcej mládeže, ktorý sa mal uskutočniť 3. - 5. januára 1919 v Prahe. Na kongres odcestovala dvadsaťpäťčlenná slovenská delegácia stredoškôlkov, vedená K. Sidorom, ktorý sa stal podpredsedom organizačného kongresového výboru a predniesol hneď v úvodnej časti jeden z prvých referátov. Objasnil v ňom komplikované pomery panujúce na slovenských stredných školách a situáciu v spolkovom organizovaní slovenského študentstva. Latentný ideový rozpor medzi slovenskou delegáciou a českými liberálnymi pokrokkármi však ešte na kongrese prerástol do otvoreného principiálneho konfliktu. Ako najproblematickejšie a neprekonaťelné sa ukázali predovšetkým tretí a dvanásť bod memoranda prijatého reformnou kongresovou pracovnou sekciou. V oblasti stredných škôl požadovali pre katolíkov dve neprijateľné

úpravy: „III. Žádáme školu úplně neodvislou od církve. XII. Všechny školy soukromé, obzvláště klášterní, budtež převedeny co nejdříve do správy státní“. Slovenská delegácia sa voči týmto snahám formulovaným do pracovných a záverečných kongresových dokumentov prostredníctvom svojho predstaviteľa K. Sidora ostro ohradila a vynútila si v tejto otázke nasledovnú doplnujúcu „slovenskú“ klauzulu: „Otázka církevní budiž však řešena podle přání Slováků“.

Delegácia sa vrátila na Slovensko deprimovaná a rozčarovaná. Sidor začal po návrate organizovať jadro budúceho jednotného študentského katolíckeho spolku. Z hľadiska ideových fundamentov a východísk však ďalšie spojenectvo a kooperácia so Zväzom pokrokového študentstva česko-slovenského neprichádzali viac do úvahy. Spolok *Vatra* sa začal v tomto smere

VOJTECH KÁRPÁTY

Ústredie slovenského katolíckeho študentstva (1)

Július Stano

ideovo očisťovať aj zvnútra. Evanjelicko-pokrokkárska frakcia spolku sa snažila presadzovať na stránky spolkového časopisu protiklerikálne, sokolské a pokrokkársko-liberálne články, útočiace na katolícku cirkev, katolícke tradície a katolíkov označujúce za spiatocníkov, ktorí nepochopili ducha doby a spoločensko-politického vývoja. Katolíci, vidiac zbytočnosť a kontraproduktívnosť sporov s evanjelikmi, sa rozhodli založiť si svoj vlastný, výhradne katolícky študentský spolok. Túto logickú alternatívu navrhol Sidorovi dlhoročný duchovný správca ÚSKŠ a v tom čase katechéta ružomberského gymnázia Ignác Grebáč - Orlov.

Po viacerých personálno-organizačných komplikáciách a sporoch s riaditeľom školy Bohdanom Haluzickým, ktorý odmietal dať svoj súhlas a povolenie na založenie takéhoto spolku a to aj

napriek organizovaným študentským intervenciám a prosbám. Napriek zákazu riaditeľa bolo v školskom roku 1918 - 1919 na ružomberskom gymnáziu založené Sociálne združenie slovenského študentstva. V lete 1919 uverejnili noviny *Slovák* spolkové stanov a vyzval slovenskú študujúcu mládež zakladať miestne organizácie združenia na svojich školách. Ešte 28. júna 1919 bol v Ružomberku zvolený dočasný Ústredný výbor slovenského katolíckeho študentstva, ktorého predsedom sa stal K. Sidor. Výbor začal pripravovať personálne i organizačne I. zjazd slovenského katolíckeho študentstva, ktorý sa uskutočnil 3. augusta 1919 v Ružomberku. Zúčastnilo sa na ňom viac ako tisíc slovenských študentov a početná delegácia českých katolíckych študentských organizácií, vedená J. Šrámkom.

Zjazd otvoril svojím úvodným prejavom Andrej Hlinka a celá akcia mala nerušený dôstojný manifestačný priebeh. Na záver bol účastníkmi zjazdu schválený návrh I. Grebáča - Orlova, aby bol dočasný Ústredný výbor slovenského katolíckeho študentstva pod Sidorovým vedením uznaný a potvrdený za oficiálnu stabilnú výkonnú organizačnú jednotku slovenských katolíckych študentov.

K stretu medzi katolíckymi tradicionalistami a liberálnymi pokrokkármi v študentskom hnutí došlo 6. augusta 1919 na kongrese slovenskej študujúcej mládeže v Turčianskom Sv. Martine. Sidor tam vystúpil s návrhom na založenie celonárodného zjednocujúceho slovenského študentského zväzu, ktorý by rešpektoval konfesijné rozdiely a teda aj autonómne postavenie katolíckych študentských spolkov. Prítomní li-

berálo-pokrokkárski študenti podporení a povzbudení prítomnosťou školského referenta Štefánka začali Sidoru verbálne atakovať a keby nebola katolícka študentská delegácia urýchlene opustila kongresovú sálu, tak by podľa svedeckých výpovedí došlo i priamym fyzickým útokom.

Prvé miestne organizácie Sociálneho združenia slovenského študentstva boli založené ešte v lete a na jeseň roku 1919 v Žiline, Rajci, Trnave, Trenčíne, Leviciach, Košiciach, Prešove a Levoči. Ďalšia organizačná práca bola prerušená zákazom zakladania akýchkoľvek študentských spolkov na slovenských stredných školách. Jedinou výnimkou boli samovzdelávacie krúžky. Táto represívna smernica bola evidentne a cielene prijatá predovšetkým proti Sociálnemu združeniu slovenského študentstva a jeho ďalšiemu roz-

machu a šíreniu. Napriek týmto opatreniam sa 23. mája 1920 konal v Prešove II. pracovný zjazd združenia, na ktorom sa mimoriadne aktívne a v prekvapujúco hojnom počte zúčastnili študenti z východného Slovenska.

S nezmenenými pozícinými stanoviskami vystúpili slovenskí katolícki študenti vedení K. Sidorom v dňoch 25. - 27. júla 1920 na manifestačnom kongrese katolíckeho študentstva v Brne. Alternatívnou slovenskou akciou sa stal II. manifestačný kongres slovenského katolíckeho študentstva dňa 8. augusta 1920 v Ružomberku, ktorému predsedal študent práva M. Sahulčík. Zo strachu pred represívnymi opatreniami a vylúčením zo školy sa na tomto zjazde zúčastnili iba maturanti a vysokoškôláci. Na kongrese boli prítomní aj českí delegáti, ktorí si vypočuli Sidorove otvorené a jasné stanovisko k ideovej otázke zmyslu osobitného organizovania slovenských katolíckych študentov na báze samostatnej organizácie: „Aká že je to myšlienka, ktorá nás v jedno viaže? Je to myšlienka katolicizmu a slovenstvi. Za vieru a reš, za národ a križ sme si povedali vlni a z nášho programu neustúpili sme ani o krok. Keď ide o katolicizmus - keď ide o náš národ, my neznáme kompromis, ani žiadny pakt. S Čechmi katolíckymi chceme žiť vo svornosti a láske ako s nimi rovní, a nie im podriadení“.

V každom smere bol prelomovým III. zjazd slovenského katolíckeho študentstva, ktorý bol zvolaný na 14. - 15. augusta 1921 do Žiliny. Prvotná iniciatíva vyšla od vysokoškôlkov - spolku slovenských katolíckych akademikov Tatran z Brna a spolku slovenských katolíckych akademikov Považan z Prahy, ktoré vznikli v rokoch 1920 - 1921. K prípravným organizačným zjazdovým prácam sa pridali aj slovenské bohoslovecké spolky zo Spišského Podhradia, Nitry a Olomouca. Prvým organizačným krokom bola voľba prípravného zjazdového výboru, ktorého predsedom sa stal Július Stano a tajníkom Ján Hollý. Jednotlivé študentské zjazdy

delegácie sa začali schádzať do Žiliny ešte v predvečer zjazdu, dňa 13. augusta 1921 a predniesli svoje zdravice na spoločnom predzjazdovom večernom stretnutí o 20. 00 hod. v sále Občianskej besedy. Prvý zjazdový deň začal sv. omšou, ktorú celebraval biskup Ján Vojašák a na ktorej sa zúčastnilo vyše 800 študentov. O 9.30 hod. otvoril zjazdové zhromaždenie krátkym prejavom predsedu prípravného výboru J. Stano. Zhromaždení si vypočuli a odsúhlasili rokovací poriadok a pokračovali v programe voľbou zjazdových funkcionárov a administrátorov. Za predsedu zjazdu bol zvolený J. Stano, za podpredsedov D. Gajdoš, F. Mikušová, J. Pokorný a O. Holúšek a zjazdovým tajníkom sa stal J. Hollý. Zjazdovými zapisovateľmi a overovateľmi boli M. Schelling, P. Pridavok a M. Šurianska. Prvé slávnostné prejavy na zjazde predniesli hostia J. Vojašák, F. Kabina, J. Tiso, J. Sivák a V. Tuka. Práve Tuko v prejav vzbudil medzi prítomnými stredoškolskými a hlavne vysokoškolskými študentmi najväčší záujem a mal u nich aj najsilnejší ohlas. Stal sa akýmsi neoficiálnym programom a ideovým manifestom slovenského katolíckeho študentstva tej doby. Ešte v tom istom roku bol jeho prejav vydaný vo forme samostatnej publikácie s názvom *Kristovi bojovníci* a rozširovaný medzi slovenskou študujúcou mládežou. Tuka v ňom predniesol podmanivý emocionálny bojový politický apel, v ktorom kritizuje existujúce pomery v prvej ČSR: „Na vás čaká, milí mladí bratia, táto ľažká, ale aj slávna práca, zaujatie vlasti. Vlast' táto ešte nie je vaša, ešte len bude: dnes je ona domovom hriechu. V tejto krajine je pánom hriech. Hriech kričí z novín vieru vysmievať, z obrázkov mravy urážajú, vo výklade a v krčme - hriech skáče v pohľade mužskom a ženskom, v nehanebnej, podlej reči mladých a starých - hriech sa odporúča v nestatočnosti obchodnej, v nezachovaní daného čestného slova, v terorizovaní od polovzdelených kriľfúňov, vo verejnom úplne skazenom živote, v beštiálnej borbe za uchvátením majetku a všetko zhltaťcom cigánstve. Chyťme teda šablňu proti hriechu, postavme sa k veliteľovi božiemu, staňme sa bojovníkmi Kristovými. V božskej mnohovitárnosti tak nevyčerateľný Kristus je v našom programe, keď vraví o sebe „nie pokoj, ale boj som priniesol“. Berme zbraň Kristovu do rúk proti kateľom ľudstva, proti hrobárom národov. Mobilizácia je, bratia! Trúba zvučí vojakom Kristovým! Bitka sa začína za Slovensko - Slovensko Kristovo! Do zbrane! Vpred! ...“

V populárnejších hodinách začali svoje rokovania tri zjazdové sekcie - vysokoškolská, sekcia študentiek a sekcia stredoškôlkov. Predniesli sa prvé návrhy na založenie novej jednotnej organizácie - Ústredia slovenského katolíckeho študentstva a prítomní delegáti pripomienkovali a schvaľovali stanovky tohto nového spolku, ktoré vypracoval študent práva J. Bugár. Porady pokračovali aj v nasledujúci deň (15. augusta 1921) a otvoril ich prejav A. Hlinka a referát D. Gajdoša. V ten istý deň delegáti schválili založenie ÚSKŠ, ešte so sídlom v Brne (študovala tam väčšina funkcionárov) a za jeho predsedu zvolili J. Stana. Podpredsedom sa stal J. Hollý, tajníkom V. Hudec, pokladníkom V. Albrecht a zapisovateľom F. Kabina. Rozprava pokračovala schválením Sidorovho návrhu, aby sa časopis *Vatra* stal oficiálnym spolkovým periodikom ÚSKŠ. Už v roku 1922 zmenilo ÚSKŠ svoje oficiálne sídlo a presťahovalo sa do Bratislavy.

(Pokračovanie v nasledujúcom čísle)

Základnou odbornou činnosťou múzea či galérie je nadobúdať, evidovať a ochraňovať zbierkové predmety. Tiež zabezpečovať ich odbornú revíziu, bezpečnosť a odbornú ochranu. Po vedecko-výskumnej činnosti je základnou úlohou i sprístupňovanie zbierkových predmetov, zbierok a historických objektov v správe múzea alebo galérie. Okrem toho, že kultúrne organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja (ŽSK) majú v správe 33 národných kultúrnych pamiatok (NKP) z celkového počtu 938 nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok v Žilinskom kraji, vykonávajú štyri múzeá a päť galérií i odborné činnosti, ktoré súvisia s ochranou predmetov kultúrnej hodnoty. Dovedna spravujú viac ako **466 196 zbierkových predmetov**. Aj keď sa spomedzi takého veľkého množstva vzácných, unikátnych predmetov len ťažko vyberá užší okruh tých najvzácnejších, predsa len sa pokúsime odokryť konkrétnejšie dedičstvo po našich predkoch, ktoré nám zachovali.

Najviac zbierkových predmetov z kultúrnych organizácií ŽSK spravuje **Liptovské múzeum v Ružomberku**, až 197 752 kusov. Medzi najvzácnejšie diela patrí kolekcia secesného skla (vázy a misa) od slovenského sklára, majstra Štefana Šovánka. Jeho diela sú vystavené na obdiv v novej expozícii Liptovského múzea v Ružomberku. Unikátnym sprístupneným exponátom je i neskorogotický oltár Korunovania Panny Márie z Ludrovej z rokov 1510-1520. Zo zbierky zbraní je jedinečnou kresadlová puška z 18. storočia, ktorá je však zatiaľ v depozite múzea. Cenné sú i kolekcie numizmatiky, filatelie, plagátov datovaných od konca 19. storočia a kolekcia zbierok spojených s ľudovou modrotlačou, ktorá sa nachádza v Národopisnom múzeu v Liptovskom hrádku.

Považské múzeum v Žiline, založené v roku 1942, je regionálnym vlastivedným múzeom s celoslovenskou špecializáciou v odbore dopravy a drotárstva. V zbierkových fondoch Považského múzea sa nachádza viac ako 140 000 kusov zbierkových predmetov. Medzi unikátne exponáty fondu drotárstvo patria plastiky z kolorovaného oceľového drôtu od autora Jozefa Keraka s názvami Drotár a Džarek, ktoré vyrobil pre drotársku expozíciu novozaloženého mestského múzea v Žiline v roku 1940. Najstarším exponátom fondu drotárstva je košík z oceľového kolorovaného drôtu s iniciálami JG a s datovaním 1888. Všetky spomenuté predmety sú súčasťou novej expozície „Drotarstvo“ v Považskej galérii umenia v Žiline.

Svojím vznikom v roku 1868 sa **Oravské múzeum Pavla Országha Hviezdoslava v Dolnom Kubíne** zaradilo medzi tri najstaršie múzeá na území Slovenska. Vo svojom zbierkovom fonde vlastní 77 438 kusov vzácných predmetov a v budúcnosti plánuje realizáciu špeciálnej expozície. Jej súčasťou budú predovšetkým dva mužské odevné komplety z prelomu 16. a 17. storočia (Hrobové textilie) - dolomán a mentieka, kabátec a nohavice - pripisované palatínovi Jurajovi Thurzovi, ktorého ostatky boli uložené v rodovej krypte Thurzovcov v priestore

Oltár korunovania Panny Márie z Ludrovej

Záchrana minulosti

Kaplnky sv. Michala Oravského hradu. Čo však už je možné vzhliadnuť v spomínanej kaplnke, sú nádherné doklady renesančného umenia - posmrtný portrét Alžbety Thurzovej, rod. Czoborovej, ktorý namaloval neznámy maliar v roku 1626 a posmrtný obraz Juraja Thurzu z roku 1621. Zaujímavé a vzrušujúce je dozvedieť sa informácie o odbornej práci a postupe pri objavovaní pokladov. Do zbierky Oravského múzea tak pribudol i zlatý snubný renesančný prsteň so vsadeným diamantom, ktorý pochádza zo 17. storočia. Bol objavený v debničke s prachom pochádzajúcim z rodovej krypty Thurzovcov v kaplnke hradu. Metódou preosievania prachu bol získaný spolu s ďalšími predmetmi a následne zapísaný do zbierkového fondu múzea.

Kysucké múzeum v Čadci, ktoré je špecializovaným múzeom s celoslovenskou pôsobnosťou pre oblasť múzejnej dokumentácie vývoja lesných železníc na Slovensku, má vo svojich fondoch evidovaných 27 568 zbierkových predmetov. Medzi najvzácnejší predmet z fondu Archeológia patrí drobná gotická plastika tzv. Kysuckej Madony z 13. - 14. storočia objavená na stredovekom cintoríne v Radoli-Koscelisku. Drobnú gotickú plastiku možno vidieť v archeologickej časti stálej expozície inštalovanej v Kaštieli Radola. V Múzeu kysuckej dediny vo Výchylkovke sa po Historickej lesnej úvratovej železnici premávajú ďalšie unikáty - dve parné lokomotívy (U 45.9, U 34.901), ktoré sú národnými kultúrnymi pamiatkami. Okrem toho bude v roku 2011 v bu-

Košík z oceľového drôtu. Snímka: Anna Kucharčíková

dove Kysuckého múzea v Čadci vystavený poklad - krčah so stovkami strieborných mincí, ktorý našiel 70-ročný pán v Čadci - Horelici vo svojej záhrade v jedno májové ráno roku 2000. „Horelický poklad“ pozostáva z 1658 mincí. Najstaršie z nich pochádzajú z 15. storočia.

Spomedzi piatich galérií v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK sa o najviac diel, až 7 726, stará **Oravská galéria v Dolnom Kubíne**, ktorá datuje svoj vznik rokom 1965. Medzi najcennejšie exponáty v zbierke galérie jednoznačne patria maliarske a sochárske diela z obdobia stredoveku od polovice 14. storočia až do začiatku 16. storočia. Sú to diela: socha Sv. Juraj, Sv. Barbora, sochy anjelov a Navštívenie zo Zábřežského kostolíka. Verejnosti sú celoročne predstavené v Župnom dome v Dolnom Kubíne. Oravská galéria prevádzkuje každoročne počas letnej sezóny aj expozíciu slovenského tradičného ľudového umenia na Slanickom ostrove. I preto galéria ako jediná na Slovensku prevádzkuje vlastnú loď „OG SLANICA“ na prepravu návštevníkov cez Oravskú priehradu na ostrov.

tvorného umenia 20. storočia, návštevníci si môžu pozrieť i jedno z najvýznamnejších zbierkových predmetov PGU, a to obraz s názvom Moja apokalypsa VII z roku 1973 od spomínaného autora. Významné miesto patrí i dielu Imricha Weinera - Kráľa s názvom Pltník a obrazu Miloša Alexandra Bazovského nazvanému Liptovčanka. Aj keď momentálne nie sú vystavené, často sú vypožičiavané na výstavy v galériách na Slovensku. Spomedzi 4 004 zbierkových predmetov galérie upútajú i obrazy známych autorov - Martin Benka, Jozef Jančovič a ďalších.

Turčianska galéria v Martine má vo svojich zbierkach obrazy, kresby, grafiky, plastiky i fotografie, dokopy 3 664 diel. Medzi vzácne patria najmä obrazy Ľudovíta Fullu - Vyhnanie z raja z roku 1934 a Zvestovanie z roku 1939 - 40. Tie si spolu s obrazom Mikuláša Galandu - Drevorubači, budú môcť návštevníci pozrieť až koncom tohto roka kvôli rekonštrukcii priestorov expozície galérie. Stratégia zhodnocovania a dopĺňania zbierkového fondu galérie je v súčasnosti zameraná na ďalšie dopĺňanie fondu o diela zakladateľských osobností výtvarnej moderny, strednej a mladšej strednej generácie autorov.

Do zbierkového fondu **Kysuckej galérie v Čadci**, ktorá spravuje 2 885 predmetov, patria najmä diela výtvarných umelcov regiónu Kysuce, a tiež diela popredných osobností slovenského výtvarného umenia 2. polovice 20. a začiatku 21. storočia. Do širšej skupiny najcennejších predmetov patrí tiež: dielo Ondreja Zimku - Hľadanie strateného času z roku 2001, obraz Milana Paštéku - Čakanie z roku 1981 a obraz Františka Hübela s názvom Obraz č. 184 z roku 1972. V tomto roku plánuje galéria vytvoriť stálu expozíciu zakladateľov Kysuckej galérie v Kaštieli v Oščadnici, aby tak mohla verejnosti predstavovať i tieto diela.

Po tom, čo v minulom roku **Považská galéria umenia (PGU) v Žiline** sprístupnila stálu expozíciu diela Vincenta Hložníka, poprednej osobnosti slovenského vý-

Zbierky boli a aj zostanú srdcom každej zbierkotvornej inštitúcie. Zaslúžia si maximálnu pozornosť a majú schopnosť vrátiť starostlivosť do nich vloženú. Akvizičná činnosť múzeí a galérií má význam vtedy, ak je verejnosti v istých časových intervaloch predstavená. Vďaka patrí v mnohých prípadoch i rodinným príslušníkom známych autorov, ktorí veľkoryso darujú vzácne predmety do zbierko-

vých fondov kultúrnych inštitúcií. Bližšie informácie i otváracie hodiny všetkých múzeí a galérií v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK, v ktorých sa môžete potešiť pohľadom na vzácne exponáty, sa nachádzajú na ich internetových stránkach. Informovať sa je možné i na stránke ŽSK www.regionzilina.sk v časti Kultúra a komunikácia s verejnosťou/Kultúrne organizácie.

LUBOMÍRA MASNICOVÁ

Ondrej Zimka: Hľadanie strateného času